

שאלות ותשובות על מסכת סוכה

נתנאל אליאס

הקדמה

ש. היכן מוזכרת בתורה מצוות ישיבה בסוכה?

ת. כתוב בפסוק "בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות". ופרשו חז"ל "תשבו" כעין תדורו, כלומר שהמצווה היא שבמשך שבעת ימי הסוכות תהא דירתו של האדם בעיקר בסוכה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה.

ש. מה צריך לעשות בסוכה?

ת. כל מה שאדם רגיל לעשות בביתו, כגון אכילה, שתייה ושינה, הוא חייב בשבעת ימי החג לעשות בסוכה, והאוכל פת או ישן מחוץ לסוכה, ביטל מצוות עשה. אולם אכילת עראי מותרת מחוץ לסוכה, שכן גם בשאר ימות השנה מצוי שאדם אוכל עראי חוץ לביתו.

ש. האם נשים חייבות במצוות סוכה?

ת. נשים פטורות ממצות סוכה, כדרך שהן פטורות מכל "מצוות עשה שהזמן גרמא".

ש. מי עוד פטור ממצות סוכה?

ת. חולה שקשה לו לישב בסוכה, או מי שמצטער בישיבת הסוכה, משום "תשבו כעין תדורו", שאף מביתו היה יוצא אילו היה חולה או מצטער והיה לו צורך בכך.

ש. מה השטח שצריך להיות בסוכה?

ת. להלכה שטח הסוכה צריך שיהא מחזיק "ראשו ורובו ושולחנו" של אדם, דהיינו לפחות שבעה טפחים על שבעה טפחים. גובה החלל צריך שיהא לפחות עשרה טפחים, ולא יותר מעשרים אמה.

ש. מהו החלק העיקרי של הסוכה?

ת. החלק העיקרי של הסוכה הוא הסכך, ועל שמו נקראת הסוכה.

ש. מה הדינים שיש לגבי הסכך?

ת. הסכך צריך שתהיה הנחתו על גבי הסוכה לשם צל, ואם לא הונח לשם צל הוא פסול. וכן – הסוכה כשרה רק אם צילתה מרובה מחמתה, אבל אם חמתה מרובה מצילתה – פסולה.

ש. איזה סכך נחשב כשר?

ת. סכך כשר הוא דבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה. דבר שאין גידולו מן הארץ כגון אבנים, או דבר המקבל טומאה כגון בגדים, פסול לסכך בו. וכן אין הסכך כשר אלא לאחר שנתלש מהקרקע, אבל מחובר פסול.

ש. מהם הדינים של דפנות הסוכה?

ת. סוכה צריך שיהיו לה לפחות שלוש דפנות, שתיים מהדפנות צריכות להיות לפחות ברוחב שבעה טפחים כל אחת, ואילו הדופן השלישית כשרה אף אם אין ברוחבה אלא טפח אחד. גובה הדפנות צריך שיהא לפחות עשרה טפחים.

ש. מהו דין "לבוד"?

ת. לבוד פירושו שכל אוויר פחות משלושה טפחים בין שני דברים נחשב כסתום, וכאילו שניהם מחוברים זה לזה. לכן אם יש פרצה בדופן הסוכה ברוחב של פחות משלושה טפחים, אנו רואים את האוויר שבינתיים כסתום וכחלק מהדופן.

ש. מהו דין "גוד"?

ת. סוכה שדפנותיה אינן מגיעות בגובהן עד הסכך, יש הלכה שאומרת "גוד אסיק" – משוך והעלה, שרואים כאילו המחיצה נמשכת ומתארכת כלפי מעלה.

ש. מהו צורת הפתח?

ת. צורת הפתח היא מבנה העשוי בצורה של פתח: קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם. בהלכות שבת נחשבת צורת הפתח מחיצה גמורה, ובאופנים מסוימים מועילה צורה זו אף לדפנות של סוכה.

ש. מהו "אוויר" בסכך?

ת. אוויר היינו רווח פנוי בתוך הסכך, אם אין בו רוחב של שלושה טפחים, אינו פוסל את הסוכה, לפי שהוא נחשב כסתום מדין לבוד. אולם אוויר של שלושה טפחים ומעלה נחשב הפסק בין הסכך לדופן, ופוסל את הסוכה.

ש. מתי סכך פסול פוסל את הסוכה?

ת. סכך פסול פוסל את הסוכה כשהוא ברוחב ארבעה טפחים ומעלה. במה דברים אמורים, כשהסכך הפסול הוא באמצע הסכך ונמשך על פני כל אורך הסוכה, אבל סכך פסול הסמוך לאחת הדפנות, אינו פסול אלא בארבע אמות. דין זה הוא הלכה למשה מסיני, שאם אין רוחב ארבע אמות בסכך הפסול הסמוך לדופן, אנו אומרים שיש כאן "דופן עקומה", היינו שרואים את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מהדופן, וכאילו התעקמה הדופן בראשה ונכפפה כלפי הסכך, ונמצא שאין הפסק בין הדופן לסכך הכשר.

ש. מהו הדין "תעשה ולא מן העשוי"?

ת. תנאי נוסף בכשרות הסוכה הוא שתיעשה על ידי מעשה, ולא שתהא עשויה מאליה. כגון החוטט בגדיש, שהייתה ערימת תבואה גבוהה מונחת על הארץ, ואדם נוטל עומרים מלמטה סמוך לארץ, עד שנוצר חלל

בשיעור הכשר סוכה המסוכך למעלה בעומרים שנשארו – סוכה זו פסולה, כי לא נעשה שום מעשה בסכך,
אלא הוא נעשה סכך מאליו.

פרק א'

משנה א'

ש. האם סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה כשרה?

ת. מ"ח. לפי ת"ק – פסולה. לפי ר' יהודה – כשרה.

ש. מה הטעם של ת"ק?

ת. התורה אמרה "בסוכות תשבו שבעת ימים". כלומר, התורה ציוותה לעשות סוכת עראי העומדת לשבעה ימים בלבד, שמספיק לה בניין קל בלבד. כל זמן שגובה הסכך הוא עד עשרים אמה, אפשר להעמידו בבניין עראי. אבל סכך שהוא למעלה מעשרים אמה, לא די לו במחיצות קלות, אלא צריך לעשות לו יתדות ומחיצות חזקות כדרך דירת קבע, ולכן הסוכה פסולה.

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. לדעת ר' יהודה התורה הצריכה שתהא הסוכה דירת קבע דווקא, והיינו שיש לעשותה מחומרים חזקים שיכולים לעמוד שבעה ימים לפחות. לכן הוא מכשיר אפילו סוכה גבוהה מאוד, שנבנית בהכרח באופן קבוע.

ש. מה דינה של סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים?

ת. סוכה שאין בה עשרה טפחים – פסולה.

ש. מדוע?

ת. סוכה שאין בה עשרה טפחים היא נחשבת 'דירה סרוחה' כי אינה ראויה למגורים, לכן היא פסולה.

ש. מה דינה של סוכה שאין לה שלוש דפנות?

ת. פסולה.

ש. מדוע?

ת. סוכה טעונה לפחות שלוש מחיצות. דבר זה נלמד ממה שנאמר: "בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל..." בפסוקים אלו מוזכרת המילה "בסוכות" שלוש פעמים. בשתי הפעמים הראשונות המילה "סוכות" כתובה בכתב חסר בלי ו' שמשמעותו לשון יחיד, ובפעם השלישית כתוב "בסוכות" עם ו' לשון רבים – שתי סוכות. בסך הכול ארבע סוכות. הסוכה הראשונה נצרכת ללמד שעיקר המצווה הוא הסכך. שלוש הסוכות האחרות באים ללמדנו שסוכה צריכה שלוש דפנות.

ש. "ושחמתה מרובה מצילתה פסולה" הסבר!

ת. אם הסכך מועט והשמש חודרת ברוב שטח הקרקע של הסוכה – בטל מיעוט הצל שבסוכה ברוב, וכאילו אין בה צל כלל והיא פסולה.

ש. מהי סוכה ישנה?

ת. סוכה ישנה זו סוכה שנעשתה זמן רב לפני חג הסוכות ולא פירשו בשעת עשייתה שהיא לשם החג.

ש. מה דינה של סוכה ישנה?

ת. מ"ח. לפי ב"ש: פסולה. לפי ב"ה: כשרה.

ש. מה הטעם של ב"ש?

ת. לדעת ב"ש, צריך לעשות את הסוכה לשם מצווה. לכן סוכה ישנה שנעשתה 'סתם' ולא לשם מצווה – פסולה.

ש. מהיכן לומדים זאת ב"ש?

ת. ב"ש לומדים זאת מהכתוב: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", שדורשים את הפסוק שלא כסדרו כאילו נאמר "סוכות תעשה לחג". כלומר, עשה סוכה לשם קיום מצוות סוכה בחג. מכאן לומדים שסוכה שאינה עשויה לשם מצווה – פסולה.

ש. מה הטעם של ב"ה?

ת. ב"ה סוברים שאפילו סוכה שנעשתה שלא לשם מצווה כשרה. לפי ב"ה הפסוק "חג הסוכות תעשה לך" לא בא ללמדנו שצריך לעשות את הסוכה לשם חג, אלא ללמד שעושים סוכה אפילו בחולו של מועד, שלא תאמר שאין הסוכה כשרה אא"כ נבנתה לפני תחילת החג.

ש. מה ההגדרה של המשנה לסוכה ישנה?

ת. סוכה שבנו אותה שלושים יום לפני החג בלי לעשותה במפורש לשם החג.

משנה ב'

ש. מה הדין אם עשה סוכה תחת האילן?

ת. הסוכה פסולה.

ש. מדוע?

ת. כתוב בפסוק "בסוכות תשבו" המילה "בסוכות" כתובה בכתיב חסר בלי ו' כדי לדרוש כאילו נאמרה בלשון יחיד, מכאן לומדים שסוכה כשרה רק כאשר היא נמצאת תחת אויר השמיים, שיש לה קירוי אחד בלבד [הסכך הכשר] וסוכה שעשאה תחת האילן פסולה משום הסכך הפסול של האילן – ענפי הסכך.

ש. מדוע המשנה לא אומרת "סוכה תחת האילן פסולה"?

ת. המשנה באה להשמיענו שמדובר דווקא באילן הדומה לבית, דהיינו שצל ענפיו מרובה מחמתם, אבל אם חמתם מרובה מצילתם, הסוכה שתחתיהם כשרה, ובלבד שישפיל את ענפי האילן ויערבם עם הסכך הכשר.

ש. מה הדין סוכה העשויה על גבי סוכה לפי ת"ק?

ת. הסוכה עליונה כשרה והסוכה התחתונה פסולה.

ש. מדוע?

ת. כתוב פסוק "בסוכות" בלי ו' ללמד שסוכה שיש לה שני סככים פסולה, אפילו אם שני הסככים כשרים, כגון סוכה תחת סוכה.

ש. מה הדין לפי ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שאם הסוכה העליונה אינה ראויה לדירה מפני שרצפתה אינה יכולה להחזיק את כובד הכרים והכסתות של היושבים בה, הדין הוא שהסוכה התחתונה כשרה. שהרי זה כאילו אין על גביה סוכה אחרת והעליונה פסולה.

משנה ג'

ש. האם סדין כשר לסכך?

ת. סדין מקבל טומאה, ולכן הוא פסול לסכך.

ש. "פרס עליה סדין מפני החמה" הסבר!

ת. הסוכה עצמה מסוככת כהלכתה בסכך כשר שצלו מרובה מחמתו, אולם אדם זה כיסה את הסכך בסדין מלמעלה כדי להגן על עצמו לגמרי, שלא תיכנס החמה כלל בסוכתו.

ש. "או תחתיה מפני הנשר" הסבר!

ת. הסוכה מסוככת כהלכתה, אך אדם זה אינו רוצה שעלים וקיסמים יהיו נושרים על שולחנו, ולכן פרס סדין מתחת לסכך כדי לקבל מה שינשור ממנו.

ש. "או שפרס על גבי הקינוף" הסבר!

ת. "קינוף" היינו ארבעה עמודים גבוהים המשמשים גם כארבעה רגלי המיטה, ומוטות מונחים מזה לזה על גביהם, באופן שנוצרת מסגרת אופקים מרובעת, ועליה מניחים סדין. במקרה זה הסדין לא נפרס כדי להגן, אלא לשם נוי – לעשות כמיץ אוהל מעלה מיטה ומסביב לה.

ש. מה הדין בכל המקרים לעיל?

ת. הסוכה פסולה.

ש. מדוע?

ת. בשני המקרים הראשונים, מטרת הסדין היא להגן על האדם מפני החמה או מפני הנשר, ולכן הסדין נחשב "סכך", וכיוון שהוא פסול, הריהו פוסל את הסכך הכשר שמעליו או שמתחתיו, כדין סוכה תחת אילן.

במקרה השלישי של סדין על גבי קינוף, יש כאן אוהל שמפסיק בין האדם לסוכה, ונחשב כאילו אינו יושב בסוכה.

ש. "אבל פורס הוא על גבי נקליטי המיטה" הסבר !

ת. כמו בקינוף, גם סדין שעל גבי נקליטים מונח לשם נוי ולא להגן. אך בניגוד לקינוף שהוא מסגרת רחבה היוצרת אוהל שמפסיק בין האדם לסוכה, אין הנקליטים אלא שני עמודים משני צידי המיטה וכלונס אחד על גביהם, והסדין נפרס בשיפוע לכאן ולכאן. במקרה זה, אין הסדין נחשב כאוהל, אפילו אם הוא גבוה עשרה, כי שיעור אוהל הוא כשיש לו גג לפחות ברוחב טפח, ואילו כאן אין גג כלל.

משנה ד'

ש. "הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס" הסבר !

ת. אדם שהגביה את ענפי הצמחים הללו ותלה אותם על גבי הסוכה, בעוד שעיקרם מחובר לקרקע.

ש. מהו קיסוס?

ת. קיסוס הוא מין צמח מטפס.

ש. מדוע המשנה נקטה דווקא מינים אלו?

ת. משום שבמינים אלו הדרך לסכך בהם, לפי שעליהן רחבים ונותנים צל מרובה. וכן מפני שיש להם זמורות ארוכות ויכול אדם להדלותם כרצונו על כל משך הסוכה.

ש. "וסיכך על גבה" הסבר !

ת. לאחר שהדלה את הגפן או הדלעת, הניח עליה סכך כשר.

ש. מה הדין במקרה כזה?

ת. הסוכה פסולה משום שסיכך בדבר שמחובר לקרקע.

ש. מהיכן לומדים שדבר המחובר לקרקע פסול לסיכוך?

ת. כתוב בפסוק: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך", כלומר עשה סוכה מן הפסולת שנשארת אחרי אסיפת הגורן והיקב, והיינו לאחר קציצתם מן הקרקע.

ש. באיזה מקרה סוכה זו כשרה?

ת. א. במקרה שהניח סכך כשר הרבה יותר מהסכך הפסול, משום שהסכך הפסול בטל ברוב, ובלבד שיערב אותם יחד באופן שהסכך הפסול לא יהיה ניכר. ב. אם קצץ את הסכך הפסול – מועיל הדבר להכשיר את הסוכה. [אלא שצריך לנענע את הסכך הפסול שלא יהיה פסול מדין "תעשה ולא מן העשוי"].

ש. מה הכלל שמביאה המשנה?

ת. המשנה מביאה כלל: "כל דבר שמקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ – אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ – מסככין בו".

משנה ה'

ש. מהם "זרדין"?

ת. זרדין הם סוג מסוים של קנים, שבעודם לחים הם משמשים מאכל לבהמה, ולאחר שהתייבשו עומדים להסקה.

ש. באיזה מקרה דנה המשנה?

ת. המשנה דנה במקרה שאדם סיכך חבילות קש וחבילות עצים או זרדים שהם קשורים.

ש. האם מותר לסכך בחבילות אלו?

ת. לא.

ש. מדוע?

ת. חכמים אסרו לסכך בהם משום שחששו שמא יבוא אדם מן השדה וחבילת קנים על כתפו, ויניח אותה על גבי סוכה כדי לייבשה, ואח"כ יחזור בו ויחליט להשאיר שם את החבילה כסכך. במקרה זה החבילה פסולה לכך מהתורה, משום שבזמן הנחת החבילה היא לא נעשתה בכשרות, משום שלא הונחה לשם צל. לכן חכמים גזרו ופסלו חבילת קנים אפילו במקרה שהניחה מתחילה לשם סכך.

ש. באיזה מקרה חבילות כשרות לסיכוך?

ת. החבילות כשרות לסיכוך רק במקרה שהתיר את הקשר של החבילה.

ש. "וכולן כשרות לדפנות" הסבר!

ת. כל הדברים הפסולים לסכך השנויים לעיל, מותר להשתמש בהם לדפנות.

משנה ו'

ש. מהם נסרים?

ת. נסרים הם לוחות עץ שאינם רחבים ארבעה טפחים.

ש. האם מותר לסכך בנסרים?

ת. מ"ח. לפי ר' יהודה – מותר. לפי ר' מאיר – אסור.

ש. מה הטעם של ר"מ?

ת. לדעת ר"מ אסרו חכמים לסכך בנסרים משום שהם דומים לקורות המשמשות לבניין תקרות הבתים, ואם נתיר לסכך בנסרים, יטעו בני אדם ויתירו לעצמם לישב אף תחת תקרת הבית. למרות שהם פחות מארבעה טפחים, משום שעדיין הם שלושה טפחים ויצאו מתורת "לבוד".

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. לוחות עץ הם דבר שגידולו מן הארץ ואינם מקבלים טומאה. לכן הם כשרים לסיכוך מהתורה. ר' יהודה סובר שגם מדרבנן הם כשרים, ולא גזרו משום שהם לא גדולים יותר מארבעה טפחים, ואינם דומים לתקרה.

ש. מה הדין אם אדם שם מעל סוכתו סכך פסול ברוחב ארבעה טפחים?

ת. אע"פ שנסר ברוחב ארבעה טפחים פסול לסכך מדרבנן, אין הוא פוסל את שאר הסוכה המסוכך בסכך כשר, בתנאי שיש באותו סכך כשיעור סוכה [שבעה טפחים על שבעה טפחים], שכן הנסר עצמו שהוא סכך פסול אינו משלים לשיעור סוכה.

ש. באיזה מקרה מדברת המשנה?

ת. המשנה מדברת במקרה שהנסר הונח מן הצד סמוך לאחת הדפנות. לכן אפילו אם הנסר מהלך לאורך כל הסוכה, אינו נחשב כהפסק בין הדופן לסכך הכשר, שכיוון שרוחבו פחות מארבע אמות, יש בו תורת "דופן עקומה", דהיינו שרואים אותו כהמשך הדופן כאילו הדופן מתעקמת ומתכופפת בחלקה העליון ומגיעה עד הסכך הכשר, ולכן שאר הסוכה כשר.

ש. האם מותר לאכול או לישון תחת הנשר?

ת. אע"פ ששאר הסוכה כשר, אותו מקום שמתחת לנסר הפסול נידון בפני עצמו ואינו מתבטל כלפי שאר הסוכה, מאחר שיש בו שיעור חשוב של ארבעה טפחים. נמצא שהישן תחת הנסר אינו ישן בסוכה.

משנה ז'

ש. "תקרה שאין עליה מעזיבה" הסבר!

ת. מדובר בגג של בית שעשוי מקורות או נסרים, שרוחבם הוא משלושה טפחים עד ארבעה. ואין עליה מעזיבה. "מעזיבה" – היא טיט או סיד שהיו רגילים לתת על גבי קורות הגג.

ש. מה סובר ר' יהודה במקרה זה?

ת. ר' יהודה סובר שזו מחלוקת ב"ש וב"ה. ב"ש אומרים "מפקפק ונוטל אחת מבינתים". וב"ה אומרים "מפקפק או נוטל אחת מבינתים".

ש. מה הפירוש "מפקפק"?

ת. "פקפוק" היינו שמסיר את המסמרים מכל הקורות, ואח"כ מנענע כל אחת מהן ומחזירן למקומן בלי לקובען.

ש. הסבר את דברי ב"ש בדעת ר' יהודה!

ת. לפי ב"ש צריך גם לפקפק וגם להסיר כל נסר שני ולהניח סכך כשר ברווחים שנוצרו.

ש. מה הטעם של ב"ש?

ת. לדעת ב"ש הפקפוק מועיל לתקן את הפסול של "תעשה ולא מן העשוי", שכן עקירת כל הנסרים והנחתם מחדש הרי היא "עשייה" חדשה לשם סוכה. אך מ"מ הנסרים פסולים מדרבנן משום "גזירת תקרה". משום שנסרים אלו עצמם שימשו כתקרת בית. לכן סוברים ב"ש שצריך להסיר כל נסר שני ולהניח סכך כשר ברווחים שנוצרו. פעולה זו מבטלת את החשש שמע יבוא לשבת תחת תקרת בית, שהרי כולם רואים שטרח ליטול את הנסרים שבינתיים ולהניח במקומם סכך כשר.

ת. מה הטעם של ב"ה?

ת. ב"ה סוברים שכשם שפקפוק מועיל תקן את החיסרון של "תעשה ולא מן העשוי", כך הוא מועיל לבטל גם את "גזירת תקרה" מנסרים אלו. לכן כל אחת מהפעולות בפני עצמה – פקפוק או נטילה מבינתיים – מועילה להכשיר את הסוכה.

ש. מה סובר ר' מאיר?

ת. ר' מאיר סובר שנוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק.

ש. מה הטעם של ר' מאיר?

ת. ר' מאיר הולך לשיטתו שיש "גזירת תקרה" גם על נסר של שלושה טפחים. לכן אפילו אם יפקפק את הנסרים ויניחם מחדש לשם סוכה, עדיין יהיו פסולים מדרבנן, לכן סובר ר' מאיר שאין עצה להכשיר את הנסרים אלא בנטילת כל נסר שני והנחת סכך כשר במקומו, ולדעתו ב"ש וב"ה לא נחלקו כלל בעניין זה, אלא הכול מודים שמועילה רק נטילה מבינתיים, ולא פקפוק.

משנה ח'

ש. מהם "שיפודים"?

ת. שיפודים של מתכת.

ש. מהם "ארוכות המיטה"?

ת. המוטות שנמצאות לאורך המיטה משני צידיה.

ש. מה הפירוש "מקרה סוכתו"?

ת. הכוונה שמניח דברים בגג של הסוכה כקורות מכותל לכותל והשאיר רווחים ביניהם.

ש. האם שיפודים כשרים לסכך?

ת. לא. השיפודים פסולים לסיכוך משום שהם ממתכת והם פסולים משום שאינם גידולי קרקע. ועוד: שהרי הם כלים המקבלים טומאה.

ש. האם ארוכות המיטה כשרים לסיכוך?

ת. ארוכות המיטה פסולים לסיכוך גם אם הם עשויות מעץ, משום שהן חלק ממיטה והמיטה מקבלת טומאה בתורת כלי.

ש. "אם יש ריווח ביניהן כמותן כשרה" הסבר !

ת. המשנה מתכוונת לומר שאם יש בין השיפודים או ארוכות המיטה ריווח יותר מגודל השיפודים עצמם – הסוכה כשרה, משום שממלא את אותם רוחים בסכך כשר, ונמצא שהסכך הכשר מרובה על הסכך הפסול.

ש. מהו "גדיש" ?

ת. גדיש הוא ערמה של הרבה אגודות תבן זו על גבי זו.

ש. "החוטט בגדיש לעשות לו סוכה" הסבר !

ת. אדם שהוציא את האגודות התחתונות מתחת העליונות, עד שנוצר שם חלל כשיעור סוכה, והוא רוצה שהאגודות העליונות שנשארו ישמשו כסכך מעל החלל.

ש. האם סוכה זו כשרה ?

ת. לא.

ש. מדוע ?

ת. משום שהתבן שמעל חלל זה לא היה סכך מתחילתו, אלא נעשה סכך אח"כ מאליו כתוצאה מהחטיטה, ואופן זה פסול לסוכה שנאמר "חג הסוכות תעשה" ודרשו: "תעשה" ולא מן העשוי מאליו.

משנה ט'

ש. "המשלשל דפנות מלמעלה למטה" הסבר !

ת. אדם שהחל לבנות את דופן הסוכה מלמעלה סמוך לסכך והמשיך לבנותה כלפי מטה.

ש. מה הדין במקרה כזה ?

ת. אם הדופן גבוהה מן הארץ שלושה טפחים, הסוכה פסולה.

ש. מדוע ?

ת. משום שכל מחיצה שיש תחתיה רוח בכדי שיוכל גדי לעבור דרכו בקלות, והיינו רוח של שלושה טפחים ומעלה, אינה נחשבת מחיצה.

ש. "מלמטה למעלה" הסבר !

ת. אדם שהתחיל לבנות את הסוכה מלמטה סמוך לקרקע, והמשיך לבנותה כלפי מעלה.

ש. מה הדין במקרה כזה ?

ת. אם הדופן עצמה גדולה עשרה טפחים ומעלה הסוכה כשרה, למרות שהדופן לא מגיעה לסכך.

ש. מה סובר ר' יוסי?

ת. ר' יוסי סובר שגם אם התחיל לבנות את הסוכה מלמעלה למטה ויש רווח של שלושה טפחים מהארץ הסוכה כשרה, בתנאי שיש בדופן עצמה עשרה טפחים.

ש. מה הטעם של ר' יוסי?

ת. ר' יוסי סובר, שכמו במקרה שהדופן לא מגיעה לסכך אומרים "גוד אסיק מחיצתא" - "משוך והעלה את המחיצות", כלומר רואים את הדופן כאילו היא נמשכת ועולה עד הסכך. כך גם כשהדופן לא מגיעה לקרקע אומרים "גוד אחית מחיצתא" - "משוך והורד את המחיצות", ורואים את הדופן כאילו היא נמשכת ויורדת עד לקרקע.

ש. "הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלושה טפחים" הסבר!

ת. אדם שהשאיר אוויר בצד בין הסכך לבין אחת מהדפנות לכל אורך הסוכה או לכל רוחבה.

ש. מה הדין במקרה כזה?

ת. הסוכה פסולה.

ש. מדוע?

ת. משום שיש רצועת אוויר ברוחב שלושה טפחים בין הדופן לסכך, ולכן הדופן לא נחשבת כחלק מהסוכה והסוכה פסולה מאחר שחסרה לה דופן הנצרכת להכשר הסוכה.

משנה י'

ש. "בית שנפתח וסיכך על גביו" הסבר!

ת. בית שנשבר גגו, אך צידי הגג קיימים, ואת החור שנפתח במרכז הגג כיסה בעל הבית בסכך כשר כדי להשתמש בו כסוכה.

ש. מה הדין במקרה כזה?

ת. אם יש מהכותל לסכך הכשר מרחק של ארבע אמות או יותר - הסוכה פסולה.

ש. מדוע?

ת. משום שהכתלים הרחוקים אינם נחשבים מחוברים לסכך, ונמצא שאין לסוכה זו דפנות.

ש. מה הדין אם המרחק בין בכותל לסכך פחות מארבע אמות?

ת. הסוכה כשרה, משום שרואים כאילו הדפנות נעקמים ומגיעים עד הסכך הכשר.

ש. "חצר שהיא מוקפת אכסדרה" הסבר!

ת. חצר המוקפת משלוש רוחותיה בבתים הפתוחים לתוכה, ולפני הבתים עשו אכסדראות, דהיינו שמכותלי הבתים בולטת תקרה נמוכה לצד החצר, ללא מחיצות נוספות. את כל השטח שבין האכסדראות סיככו בסכך כשר.

ש. מה הדין במקרה כזה?

ת. אם רוחב גג האכסדרה הוא ארבע אמות ומעלה, הסוכה פסולה. ואם רוחבו פחות מארבע אמות הסוכה כשרה על ידי דפנות הבתים.

ש. "סוכה גדולה שהקיפוח בדבר שאין מסככים בו" הסבר!

ת. סוכה גדולה שיש באמצעה סכך כשר ברוחב שבעה טפחים על שבעה טפחים שהקיפוח למעלה סמוך לדפנות בסכך פסול ונמצא שהסכך הפסול מפסיק בין הסכך הכשר והדפנות.

ש. מה הדין במקרה כזה?

ת. אם יש מתחת לסכך הפסול רוחב של ארבע אמות או יותר הסוכה פסולה שהרי זה כאילו אין דפנות לסכך הכשר. פחות מכך – הסוכה כשרה.

משנה י"א

ש. "העושה סוכתו כמין צריף" הסבר!

ת. אדם שהעמיד שתי דפנות של סוכתו בצורה משופעת המתחברות בראשן, ורחבות כלפי מטה. באופן זה הגג אינו ניכר בפני עצמו, אלא הדפנות והגג הם אחד.

ש. "או שסמכה לכותל" הסבר!

ת. העמיד קנים ארוכים על הארץ באלכסון, והשעין את הקצה העליון שלהם לכותל.

ש. מה סובר ר' אליעזר במקרים אלו?

ת. ר' אליעזר סובר שהסוכה פסולה.

ש. מדוע?

ת. כיוון שבמקרים אלו הגג אינו ניכר ולכן נחשבת הסוכה כאילו אין לה גג כלל והיא פסולה.

ש. מה הדין אם יש לסוכות אלו גג ברוחב טפח?

ת. במקרה כזה גם לפי ר' אליעזר הסוכה כשרה, משום שסכך ברוחב טפח נחשב סכך כשר.

ש. מה סוברים חכמים?

ת. חכמים סוברים שסוכות אלו כשרות.

ש. מדוע?

ת. חכמים סוברים שכותל משופע נחשב כאוהל גמור, שאנו רואים את חלקו כדופן וחלקו כגג. לכן בסוכות אלו חלק מהדפנות המשופעות נחשב כגג הסוכה והיא כשרה.

ש. מהי מחצלת?

ת. מחצלת היא משטח של קנים המחוברים אחד לשני.

ש. האם מחצלת ראויה למשכב?

ת. מחצלת קנים היא קשה ואינה ראויה למשכב.

ש. מהי מחצלת גדולה ומהי מחצלת קטנה?

ת. מחצלת קטנה היא מחצלת בגודל המתאים לשכיבה, אורכה כקומת איש ומעט יותר. יותר משיעור זה היא מחצלת גדולה.

ש. האם מותר לסכך במחצלת קנים גדולה לפי ת"ק?

ת. אם הכין את המחצלת לשכיבה, היא מקבלת טומאה ואסור לסכך בה. אך אם הכין אותה סתם מבלי לפרש את ייעודה, הרי זה כאילו עשאה במפורש לסיכוך ומותר לסכך בה.

ש. האם מותר לסכך במחצלת קנים קטנה לפי ת"ק?

ת. אם הכין אותה לצורך סיכוך, מותר לסכך בה ואינה מקבלת טומאה, אבל אם עשאה סתם, הרי זה כאילו עשאה במפורש לשכיבה, ולכן היא מקבלת טומאה ואין מסככים בה.

ש. מה סובר ר' אליעזר?

ת. ר' אליעזר סובר שגם מחצלת גדולה משמשת בדרך כלל לשכיבה לכן גם במחצלת גדולה וגם במחצלת קטנה אם עשה אותם סתם פסולות לסיכוך ואינן כשרות אלא אם כן ייחד אותן לסכך במפורש.

פרק ב'

משנה א'

ש. "הישן תחת המיטה בסוכה" באיזו מיטה מדובר?

ת. מדובר במיטה שהיא גבוהה עשרה טפחים מן הארץ.

ש. מה הדין אם ישן על מיטה כזו בסוכה?

ת. לפי ת"ק לא יצא ידי חובה.

ש. מדוע?

ת. למרות שעיקר שימושה הוא על גבה ולא בחלל האוהל שתחתיה, וגם היא מיטלטלת מדי פעם ממקום למקום, למרות זאת מכיוון שהיא גבוהה עשרה טפחים, וגם גגה ישר, היא נחשבת לאוהל חשוב בפני עצמו.

ש. מה אומר ר' יהודה?

ת. ר' יהודה אומר שהם היו נוהגים לישון בסוכה תחת המיטה, וראו זאת החכמים שבדור ולא אמרו דבר, ויש ללמוד מכך שהם סברו שהמיטה אינה נחשבת כאוהל לגמור לעניין זה.

ש. מי היה טבי?

ת. טבי היה עבדו הכנעני של רבן גמליאל.

ש. האם טבי היה חייב במצוות?

ת. טבי היה חייב במצוות כמו אישה שפטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא.

ש. מה המעשה שמביא ר' שמעון?

ת. ר' שמעון מביא מעשה שהיה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן בסוכה תחת המיטה, ורבן גמליאל אמר לזקנים "ראיתם את טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורים ממצוות סוכה? לכן הוא ישן תחת המיטה".

ש. מה לומדים מדבריו של רבן גמליאל?

ת. מדבריו של רבן גמליאל אנו לומדים שהישן תחת המיטה לא יצא ידי חובתו.

משנה ב'

ש. "הסומך סוכתו בכרעי המיטה" הסבר!

ת. אדם שבנה סוכה כשרה, ואת אחת הדפנות הוא סמך על מיטתו כדי שהדופן תעמוד, בצורה כזו שאם הוא מזיז את המיטה, הדופן נופלת.

ש. מה הדין במקרה כזה לפי ת"ק?

ת. לדעת ת"ק הסוכה כשרה.

ש. מה הדין לפי ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שהסוכה פסולה.

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שהסוכה צריכה להיות קבע, והואיל והמיטה היא דבר שרגילים להזיזה מידי פעם ממקום למקום, הרי אין לסוכה זו קביעות של דירה, כי כל קביעותה היא רק לפי שעה.

ש. מהי "סוכה מדובללת"?

ת. סוכה מדובללת היא סוכה שסככה מבולבל ומפוזר, קנה אחד למעלה וקנה אחד למטה, ומתוך כך החמה זורחת מן הצד ונכנסת דרך הרווחים שבין הקנים.

ש. מה דינה של סוכה מדובללת?

ת. סוכה מדובללת כשרה.

ש. מדוע?

ת. משום שאנחנו מחשיבים את הסכך כאילו הוא ישר ומסודר, ובמקרה כזה צילתה תהיה מרובה מחמתה ולכן היא כשרה.

ש. מה הדין סוכה שצילתה מרובה מחמתה?

ת. כשרה.

ש. "המעובה כמין בית" הסבר!

ת. אדם שסיכך את סוכתו בהרבה סכך עד שגגה נעשה עב ביותר ואין בו חללים של אור, ולא רואים מתוכם את הכוכבים.

ש. מה הדין בסוכה כזו?

ת. הסוכה כשרה.

משנה ג'

ש. מה דינה של סוכה שבנויה בראש עגלה או בראש ספינה?

ת. כשרה.

ש. מדוע?

ת. למרות שבראש העגלה הסוכה מיטלטלת, ובראש הספינה יש רוחות חזקות שיכולות לעקור את הסוכה, עדיין יש לה שם של "דירה" לעניין מצוות סוכה, כי מספיק שתהיה "דירת עראי". אולם צריך שהסוכה תהיה חזקה מספיק כדי שתוכל לעמוד על כל פנים ברוח מצויה ביבשה.

ש. מה דינה של סוכה שבנויה בראש האילן או על גבי גמל?

ת. כשרה.

ש. האם מותר לעלות לסוכה זו ביו"ט?

ת. אסור.

ש. מדוע?

ת. חכמים אסרו להשתמש באילן בשבת או ביו"ט מחשש שמא יתלוש ענף. וכן אסרו להשתמש בבעלי חיים מחשש שמא יבוא לתלוש ענף להנהיג איתו את בעל החיים. לכן סוכה שבנויה בראש האילן או על גבי גמל אסור לעלות לשם ביו"ט, שהרי הוא משתמש באילן או בבהמה.

ש. "שתיים באילן ואחת בידי אדם" הסבר !

ת. אדם שסמך את רוב קרקעית הסוכה באילן, על גבי רצפה זו עשה שתי מחיצות, עבור המחיצה השלישית הניח דופן גבוהה בארץ, סמך חלק מקרקעית הסוכה על אמצע דופן זו, והגביה את הדופן מקרקעית הסוכה עשרה טפחים נוספים. נמצא שבצידה האחד נסמכת הסוכה על מחיצה העשויה בידי אדם ולא על האילן.

ש. "שתיים בידי אדם ואחת באילן" הסבר !

ת. שתי דפנות עולות מהארץ, ורצפת הסוכה שבצדדים אלו נסמכת על הדפנות הללו באמצען, ורק הדופן השלישית ושאר רצפת הסוכה נסמכים על האילן.

ש. מה הדין בשני המקרים הללו?

ת. הסוכה כשרה, אבל אסור לעלות אליה ביו"ט.

ש. מדוע?

ת. אפילו במקרה של "שתיים בידי אדם ואחת באילן" שרצפת הסוכה נסמכת ברובה על שתי דפנות העולות מהארץ, מ"מ האילן מעמיד את הסוכה, שהרי אם יינטל האילן – רצפת הסוכה תיפול, שאינה יכולה לעמוד על שתי הדפנות שבארץ בלבד. לכן אסור לעלות לסוכה זו ביו"ט משום שבזה הוא נחשב כמשתמש באילן התומך בסוכה.

ש. "שלוש בידי אדם ואחת באילן" הסבר !

ת. הסוכה נסמכת משלושת צדדיה על דפנות העולות מהארץ, ורק הדופן הרביעית נסמכת על האילן.

ש. מה דינה של סוכה זו?

ת. כשרה, ומותר לעלות עליה ביו"ט.

ש. מדוע?

ת. מכיוון שאין צורך הכרחי באילן כדי להעמיד את רצפת הסוכה, שהרי אף בלא האילן תעמוד הסוכה על שלוש הדפנות שעולות מהארץ, לכן אין דנים את היושב בסוכה כמשתמש באילן.

ש. מה הכלל שמביאה המשנה?

ת. המשנה מביאה כלל: "כל שניטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה, כשרה, ועולין לה ביו"ט".

משנה ד'

ש. "העושה סוכתו בין האילנות" הסבר !

ת. אדם שבנה סוכה בצורה כזו שהדפנות הן האילנות הנמצאות מסביב לסוכה.

ש. מה דינה של סוכה זו?

ת. כשרה.

ש. מה החידוש של המשנה?

ת. המשנה באה לחדש שאפשר להשתמש בסוכה כזו ביו"ט, ולא אומרים אולי האדם יבוא לתלות את חפציו על ענפי האילנות ויעבור בכך על איסור השתמשות באילן.

ש. מי הם "שלוחי מצווה"?

ת. אנשים ההולכים בדרכם לעיר אחרת לצורך מצוות פדיון שבויים וכדומה.

ש. מדוע שלוחי מצווה פטורים מן הסוכה?

ת. משום שיש כלל בתורה "העסוק במצווה פטור מן המצווה" ובשעות היום השלוחים עסוקים בהליכה לצורך המצווה, ואף בלילה כשהם חונים בדרך לצורך מנוחה ולינה, הם פטורים מהסוכה משום שהם טרודים ודואגים במחשבת המצווה.

ש. מדוע חולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה?

ת. החולים פטורים מן הסוכה משום שהישיבה בסוכה מקשה עליהם והמצטער פטור מן הסוכה. והמשמשים אותם פטורים מן הסוכה משום שהם עסוקים במצווה זו של הטיפול בחולה.

ש. האם אכילת עראי מותרת מחוץ לסוכה?

ת. כן.

ש. מדוע?

ת. משום שאכילת עראי אדם לא מקפיד בכל ימות השנה לאוכלן דווקא בתוך הבית, כי לפעמים הוא אוכלן בחוץ, לכן אין חיוב לאוכלן בסוכה על פי הכלל של "תשבו כעין תדורו".

ש. מה ההגדרה של אכילת עראי?

ת. אכילת עראי זו ארוחה שאדם אוכל בין הסעודות העיקריות שלו, כגון אכילת פירות בכל שיעור שהוא, שתייה, וגם אכילת לחם בכמות קטנה עד שיעור כביצה.

משנה ה'

ש. מה היה המעשה עם רבן יוחנן בן זכאי?

ת. הביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום מהתבשיל, והוא אמר להם להעלות את התבשיל לסוכה כדי שהוא יאכל אותו בתוך הסוכה.

ש. מה היה המעשה עם רבן גמליאל?

ת. הביאו לרבן גמליאל שתי תמרים גדולים לאכול, ודלי של מים לשתות, והוא אמר להם להעלות את התמרים והדלי לסוכה.

ש. מה לומדים ממעשים אלו?

ת. המשנה מביאה מעשים אלו לומר לנו שאמנם מותר לאכול אכילת עראי מחוץ לסוכה, אך בכל זאת הידור המצווה הוא להקפיד לאכול גם אכילת עראי בתוך הסוכה, כמו המעשה עם רבן יוחנן ורבן גמליאל.

ש. מה היה המעשה עם רבי צדוק?

ת. נתנו לרבי צדוק לחם פחות משיעור כביצה, ורבי צדוק נטל את הלחם במפה, אכל את הלחם מחוץ לסוכה ולא ברך ברכת המזון.

ש. מדוע רבי צדוק לא נטל את ידיו לפני אכילת הלחם?

ת. משום שלדעתו מצוות נטילת ידיים אינה נוהגת אלא כשיש בלחם שיעור הראוי לקבלת טומאה.

ש. מדוע רבי צדוק נטל את הלחם במפה ולא בידיו?

ת. משום נקיות.

ש. מדוע רבי צדוק אכל את הלחם מחוץ לסוכה?

ת. משום שסבר כמו עיקר הדין שאכילת עראי מותרת מחוץ לסוכה.

ש. מדוע רבי צדוק לא בירך ברכת המזון לאחר אכילת הלחם?

ת. משום שסבר כדעת רבי יהודה שהשיעור לברכת המזון הוא כביצה, בשונה מדעת רבי מאיר הסובר ששיעורו כזית.

משנה ר'

ש. על מה דנה המשנה?

ת. המשנה דנה האם יש חיוב לאדם לאכול בכל יום מימי חג הסוכות סעודת קבע גם כשאינו רוצה, או שמא רק כשרוצה לאכול סעודת קבע חייב לאוכלן בסוכה.

ש. מה סובר ר' אליעזר?

ת. ר' אליעזר סובר שבכל יום חייב אדם לאכול לפחות שתי סעודות קבע בסוכה גם כשאינו רוצה לאכול סעודת קבע.

ש. מה הטעם של ר' אליעזר?

ת. ר' אליעזר סובר שמצוות "תשבו שבעת ימים" כוללת את סעודות הקבע שחייב לאכול בסוכה כמו שאוכל כל השנה בביתו.

ש. מה סוברים חכמים?

ת. חכמים סוברים שאדם אינו חייב לאכול סעודות קבע, אלא רק אם רוצה לאכול סעודת קבע חייב לאוכלה בסוכה. כמו שבכל השנה אדם שאינו רוצה לאכול סעודת קבע בביתו אינו אוכל. חוץ מליל יו"ט ראשון של חג שאכילת כזית לחם בסוכה היא חובה גם אם אינו רוצה לאכול לחם.

ש. מה עוד סובר ר' אליעזר?

ת. ר' אליעזר סובר שמי שלא אכל כזית לחם בליל יו"ט ראשון של חג סוכות בסוכה, ישלים את חובת המצווה בליל שמיני עצרת.

ש. מה סוברים חכמים?

ת. חכמים סוברים שאדם שלא אכל כזית לחם בליל יו"ט הראשון, אינו יכול להשלים מצווה זו, משום שעבר זמן המצווה.

משנה ז'

ש. מה הדין אם ישב ראשו ורובו בזוכה, ושולחנו בתוך הבית, האם יצא ידי חובה?

ת. לפי ב"ש: לא יצא ידי חובה. לפי ב"ה: יצא ידי חובה.

ש. מה אמרו ב"ש לב"ה?

ת. ב"ש אמרו לב"ה – הרי היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וב"ה לבקר את רבי יוחנן החורני, וראו אותו יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר. משמע מכאן שבמצב כזה יצא ידי חובה.

ש. מה ענו ב"ה לב"ש?

ת. ב"ה ענו לב"ש – מהמקרה הזה יש ראייה הפוכה, כי אנו קיבלנו שהמעשה שהיה הוא שזקני ב"ש וב"ה אמרו לרבי יוחנן "אם כך היית נוהג, לא קיימת מצוות סוכה מימך".

משנה ח'

ש. האם נשים חייבות במצוות סוכה?

ת. נשים פטורות ממצוות סוכה.

ש. מדוע?

ת. משום שמצוות סוכה היא מצוות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא.

ש. האם עבדים חייבים במצוות סוכה?

ת. עבדים פטורים ממצוות סוכה.

ש. מדוע?

ת. משום שעבדים חייבים במצוות כמו אישה ואישה פטורה ממצוות סוכה.

ש. האם קטנים חייבים במצוות סוכה?

ת. קטנים פטורים ממצוות סוכה.

ש. מדוע?

ת. משום שהקטנים פטורים מכל המצוות, ורק קטן שהגיע לגיל חינוך אביו חייב לחנכו למצוות מדרבנן.

ש. "קטן שאינו צריך לאימו" הסבר!

ת. קטן שאינו רגיל להתעורר משנתו בלילה ולקרוא לאמו.

ש. מה דינו של קטן שאינו צריך לאמו?

ת. אביו חייב לחנכו בסוכה מדרבנן.

ש. מה היה המעשה עם שמאי?

ת. כלתו של שמאי ילדה, והוא הסיר את הטיח מעל הקורות של תקרת הבית, מעל מיטת האישה ובנה, וסיכך על גבי המיטה. כל זה עשה בשביל התינוק שיקיים את מצוות סוכה.

משנה ט'

ש. כיצד צריך להתייחס לסוכה כל שבעת ימי החג?

ת. כל שבעת ימי חג הסוכות, צריך להתייחס לסוכה כאילו היא הבית הקבוע שלו, ולכן אם יש לו כלים נאים ומצעים נאים, יעלה אותם לסוכה וישתמש בהם.

ש. בשעת ירידת גשמים, מאמתי מותר לצאת מהסוכה?

ת. ממתי שהגשמים נכנסים לסוכה ומקלקלים את האוכל שמונח על השולחן.

ש. מה המשל שמביאה המשנה בעניין זה?

ת. המשנה מביאה משל לעבד שבא להכין ולהגיש כוס יין לפני אדונו, במיזוג היין ובהוספת המים כראוי, ביד האחת אוחז העבד בכוס היין, וביד השנייה אוחז בקיתון [כלי] של מים למוזגו, וכשעומד ליצוק את המים אל הכוס, כעס עליו האדון ושפך לו את הקיתון על פניו לאמר: איני חפץ בשימושך.

ש. מה הנמשל?

ת. הנמשל הוא – כשירודים גשמים בחג סוכות, הקב"ה רומז לנו שבעוונותינו אין המצוות שלנו מתקבלות יפה ולנחת רוח לפניו.

פרק ג'

משנה א'

ש. מה דינו של לולב הגזול?

ת. לולב הגזול פסול.

ש. מדוע?

ת. משום שיש מצווה לקחת לולב משלו, ולולב זה אינו שלו.

ש. מהו לולב היבש?

ת. לולב שיבשו רוב עליו או רוב שדרתו.

ש. מה דינו של לולב היבש?

ת. פסול.

ש. מדוע?

ת. משום שיש מצווה לקחת לולב שהוא הדר, כלומר יפה ומהודר, ולולב יבש אינו בכלל הדר.

ש. מהו לולב של אשרה?

ת. לולב שעבדו איתו עבודה זרה.

ש. מהו לולב של עיר הנידחת?

ת. לולב שגדל בעיר שרובה או כולה עובדים עבודה זרה, והתורה ציוותה לשרוף את העיר עם כל מה שיש בה.

ש. מדוע לולב של אשרה ושל עיר הנידחת פסולים?

ת. משום שלולבים אלו חייבים לשרוף אותם לכן הם נחשבים כאילו אין בהם שיעור.

ש. "נקטם ראשו" הסבר!

ת. שנחתך ראשו של הלולב.

ש. מה הדין אם נקטם ראשו?

ת. פסול משום שהוא לא "הדר".

ש. "נפרצו עליו" הסבר!

ת. העלים של הלולב נקרעו ממקומם.

ש. מה הדין אם נפרצו עליו?

ת. פסול משום שאינו הדר.

ש. "נפרדו עליו" הסבר!

ת. העלים לא נחתכו לגמרי, אבל הם נפרדו מהשדרה של הלולב ונופלים לצדדים.

ש. מה הדין לולב שנפרדו עליו?

ת. לפי ת"ק כשר, הואיל ויש יכולת לאוגדם ולקושרם יחד שיהיו עולים עם השדרה, די בכך. לפי ר' יהודה הלולב כשר רק בתנאי שמאגד את העלים מלמעלה שיהיו צמודים לשדרה.

ש. מהם "ציני הר הברזל"?

ת. ציני הר הברזל הם מין עצי תמרים הגדלים במקום ששמו הר הברזל, שעלי לולביהם קצרים ומועטים.

ש. האם ציני הר הברזל כשרים ללולב?

ת. כן, בתנאי שהיה בשיעור אורך הלולבים "בכדי שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה" – קצה ראשו של כל עלה מכסה את תחילתו של העלה העליון ממנו.

ש. "לולב שיש בו שלושה טפחים כדי לנענע בו כשר" הסבר!

ת. לולב שיש בו שיעור שלושה טפחים ועוד טפח נוסף כדי לנענע בו - כשר. שלושה טפחים מעצם השיעור, וטפח נוסף שבו ניכרים הנענועים. נמצא ששיעור הלולב לפחות ארבעה טפחים.

משנה ב'

ש. מה דינו של הדס הגזול והיבש?

ת. פסול. גזול – משום שאינו שלו. יבש – משום שאינו הדר.

ש. מה דינו של הדס של אשרה ושל עיר הנדחת?

ת. פסול. משום שדינם שריפה ונחשבים כמי שאין בהם שיעור.

ש. מה דינו של הדס שנקטם ראשו או נפרצו עליו?

ת. פסול, משום שאינו הדר.

ש. "או שהיו ענביו מרובות מעליו" הסבר!

ת. בהדס יש פרות שגדלים עליו שדומים לענבים. אם יש יותר פירות מעלים – ההדס פסול.

ש. מה הדין אם תלש את פירות ההדס כדי שהעלים יהיו מרובים מהפירות?

ת. ההדס כשר.

ש. האם מותר למעט את פירות ההדס ביו"ט?

ת. אסור, משום שבכך הוא מכשירו, והרי הוא מתקן כלי שנעשה ראוי למצווה ואסור לעשות כן ביו"ט.

משנה ג'

ש. מה דינה של ערבה גזולה או יבשה?

ת. פסולה. גזולה – משום שהיא אינה שלו. יבשה – משום שאינה הדר.

ש. מה דינה של ערבה של אשירה או של עיר הנידחת?

ת. פסולה, משום שדינם שריפה ונחשבים כמי שאין בהם שיעור.

ש. מה דינה של ערבה שנקטם ראשה או נפרצו עליה?

ת. פסולה, משום שאיננה הדר.

ש. "הצפצה פסולה" הסבר!

ת. צפצה היא מיין ערבה שגדלה בכל מקום שהוא, גם בהרים, וצורת עליה הוא עגול. פסולה משום שהתורה אמרה "ערבי נחל" – דווקא ערבה ממין שדרכו להיות גדל במקומות נמוכים הרוויים במים.

ש. מהי ערבה כמושה?

ת. ערבה שנשאר בה קצת לחות.

ש. מה דינה של ערבה כמושה או שנשרו מקצת עליה?

ת. כשרה.

ש. "ושל בעל" הסבר!

ת. ערבה שגדלה בשדה בעל. שדה בעל היא שדה שמסתפקת במי גשמים בלבד, שאדמתה טובה ונשארת בה מעט לחות בכל ימות החמה.

ש. מה דינה של ערבה שגדלה בשדה בית בעל?

ת. כשרה.

משנה ד'

ש. מה סובר ר' ישמעאל?

ת. ר' ישמעאל סובר שצריך לקחת שלושה הדסים, שתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד.

ש. מה סובר ר' ישמעאל לגבי ההדסים?

ת. ר' ישמעאל סובר שגם אם שני ההדסים קטומים ורק אחד אינו קטום יצא ידי חובה.

ש. מה הגמרא לומדת מדבריו של ר' ישמעאל?

ת. הגמרא לומדת מדבריו של ר' ישמעאל שהוא חזר בו ומסקנתו שלא צריך שלושה הדסים אלא די בהדס אחד, שאם נאמר שלא חזר בו, יש לתמוה על דבריו מה הוא סובר לגבי הדס קטום: אם הוא סובר שהדס קטום פסול, מדוע הוא מכשיר את השניים הקטומים? ואם הוא סובר שהדס קטום כשר, מדוע יש צורך שאחד מהם לא יהיה קטום? – אלא ודאי שעתה הוא סובר שדי בהדס אחד בלבד, שראשו אינו קטום. ומה שמזכיר שני הדסים נוספים, הוא להידור מצווה בעלמא.

ש. מה ר' טרפון סובר?

ת. ר' טרפון שצריך שלושה הדסים, אבל גם אם שלושתן קטומים הם כשרים, משום שהדס הקטום כשר.

ש. מה סובר ר' עקיבא?

ת. ר' עקיבא סובר שצריך רק הדס אחד אבל אסור שיהיה קטום משום שהדס קטום פסול.

משנה ה'

ש. מה דינו של אתרוג הגזול או היבש?

ת. פסול. גזול – משום שאינו שלו. יבש – משום שאינו "הדר".

ש. מה דינו של אתרוג של אשרה או של עיר הנידחת?

ת. פסול, משום שדינם שריפה ונחשבים כמי שאין בהם שיעור.

ש. "של עורלה פסול" הסבר!

ת. אתרוג שגדל באילן תוך שלושת שנותיו הראשונות פסול.

ש. מדוע?

ת. משום שאין בו היתר אכילה, והכתוב אומר "ולקחתם לכם" – לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו.

ש. "של תרומה טמאה פסול" הסבר!

ת. אתרוג של תרומה טמאה שפסול באכילה לכוהנים, פסול כמו בעורלה.

ש. מה דינו של אתרוג של תרומה טהורה?

ת. לכתחילה לא יטול, אבל אם נטל כשר.

ש. מדוע?

ת. משום שהאתרוג ראוי למאכל כהן, יש עליו שם של פרי מאכל גם שהוא ברשות ישראל. אולם לכתחילה לא ייטול כי את התרומה הטהורה יש לשמור שלא תטמא, ונכלל בזה גם חובת הזהירות שלא להכשירה

לקבל טומאה, ומכיוון שהדרך להשרות את הלולב במים לשמור על טריותו – הרי מעתה אם יטלנו ויבוא האתרוג במגע עם מים, יעשה אותו מוכשר לקבלת טומאה.

ש. מהו אתרוג של דמאי?

ת. אתרוג שנקנה מעם הארץ ואין ודאות אם הוא מעושר.

ש. מה דינו של אתרוג דמאי?

ת. ב"ש פוסלים וב"ה מכשירים.

ש. מה הטעם של ב"ש?

ת. ב"ש פוסלים משום שאסרו חכמים אכילת פירות דמאי, אע"פ שרוב עמי הארץ מעשרים, כיוון שמיעוטם אינם מעשרים.

ש. מה הטעם של ב"ה?

ת. ב"ה מכשירים משום שהם סוברים ש'מאכילים את העניים דמאי', ומאחר שהאתרוג מותר ליתנו לעניים, הרי שם מאכל עליו גם כשהוא ברשות העשיר האסור באכילתו.

ש. "של מעשר שני בירושלים" הסבר!

ת. אתרוג של מעשר שני שמצוותו לאוכלו שם בטהרה.

ש. מה דינו של אתרוג של מעשר שני?

ת. לכתחילה לא ייטול אותו משום שמחויב לשומרו בטהרה, ואם נטל כשר שהרי הוא מותר באכילה לכל אדם טהור. אבל חוץ לירושלים אינו כשר לצאת בו ידי חובה, כי עדיין הוא מחוסר מעשה להעלותו לירושלים ולהביאו לידי היתר אכילה.

משנה ו'

ש. "עלתה חזזית על רובו" הסבר!

ת. חזזית הוא סוג של קלקול באתרוג, שמחמתו נראים אבעבועות קטנות. אם החזזית מכסה את רוב האתרוג הוא פסול, מפני שאינו הדר.

ש. מה הדין אם הפטמה של האתרוג ניטלה?

ת. האתרוג פסול.

ש. "נקלף פסול" הסבר!

ת. יש אומרים שהמשנה מדברת במקרה שכל האתרוג נקלף, אבל אם רק חלקו נקלף – כשר. ויש אומרים שהמשנה מדברת במקרה שכול האתרוג נקלף והוא פסול משום שנראה כמנומר, אבל אם נקלף כולו – כשר.

ומדובר שנקלפה הקליפה הדקה שמעל האתרוג, אבל אם נקלפה הקליפה הירוקה או הצהובה שהיא מגוף האתרוג – האתרוג נפסל משום שהוא חסר.

ש. מה דינו של אתרוג שנסדק?

ת. פסול.

ש. "ניקב וחסר כל שהוא פסול" הסבר!

ת. אם האתרוג ניקב הוא לא נפסל א"כ הוא נחסר בכך, אבל אם לא נחסר כלום, כגון שתחב בו מחט והוציאה – כשר.

ש. באלו מקרים האתרוג נפסל כשהוא ניקב למרות שלא נחסר?

ת. בשני מקרים: א. אם הנקב הוא "מפולש", דהיינו שהוא עובר לכל רוחב האתרוג מצד לצד. ב. אם רוחבו כרוחב איסר [מין מטבע].

ש. "עלתה חזזית על מיעוטו כשר" הסבר!

ת. החזזית פוסלת את האתרוג רק אם הייתה על רובו. אך אם הייתה החזזית במקומות מפורזים באתרוג, הוא פסול, אע"פ שהיא במיעוט האתרוג.

ש. "ניטל עוקצו" הסבר!

ת. העוקץ הוא זנב הפרי, שבו הוא מחובר לאילן. העוקץ אינו נחשב מכלל הפרי, לכן אפילו אם הוא ניטל, האתרוג כשר.

ש. "ניקב ולא חסר כל שהוא כשר" באיזה מקרה מדברת המשנה?

ת. המשנה עוסקת במקרה שהנקב אינו מפולש, וגם אינו רחב כאיסר.

ש. "אתרוג הכושי פסול" הסבר!

ת. אתרוג כושי הוא אתרוג שחור, והוא פסול מפני שאין מראהו כמראה אתרוג רגיל. ומדובר במקום שאין האתרוגים רגילים להיות שחורים, אבל אתרוג שגדל בארץ כוש, שדרך אתרוגיהם להיות שחורים – כשר.

ש. מהו כרתי?

ת. כרתי הוא מין ירק הדומה לבצל שצבעו ירוק.

ש. מה דינו של אתרוג בצבע ירוק?

ת. ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל.

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. אתרוג שהבשיל, מראהו צהוב. לדעת ר' יהודה אתרוג שצבעו ירוק פסול, מפני שהפרי עדיין לא נגמר.

משנה ז'

ש. מהו השיעור המינימלי לאתרוג לפי ר' מאיר?

ת. לפי ר' מאיר שיעור המינימלי לאתרוג הוא כאגוז.

ש. מהו השיעור המינימלי לאתרוג לפי ר' יהודה?

ת. לפי ר' יהודה השיעור המינימלי לאתרוג הוא כביצה.

ש. מהו השיעור המקסימלי של אתרוג כשר לפי ר' יהודה?

ת. לפי ר' יהודה השיעור של אתרוג כשר יכול להיות מקסימום בגודל שאפשר להחזיק שתיים ממנו ביד אחת.

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. לפי ההלכה צריך להחזיק את הלולב עם שאר המינים ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל. לפעמים קורה שמביאים לאדם את האתרוג ביד ימין והוא צריך להחליף את הלולב עם המינים ואת האתרוג, ועליו להחזיק תחילה את כל המינים ביד אחת קודם. אם האתרוג יהיה גדול מידי, יש לחשוש שמא ייפול מידו ויפסל.

ש. מהו השיעור המקסימלי של אתרוג כשר לפי ר' יוסי?

ת. לפי ר' יוסי גם אתרוג שאפשר להחזיקו רק ביד אחת – כשר.

ש. מה הטעם של ר' יוסי?

ת. ר' יוסי אינו חושש שמא יצטרך להפוך את המינים, לכן הוא מכשיר אפילו אתרוג גדול מאוד.

משנה ח'

ש. מה סובר ר' יהודה לגבי אגודת ארבעת המינים?

ת. ר' יהודה סובר שמותר לאגוד את הלולב עם שאר המינים רק בדבר העשוי ממינו של הלולב או ההדס או הערבה.

ש. מה הטעם של ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שעיקר הלולב הוא מעיקר מצוותו, ואם כן האגד עצמו מצטרף למצווה, ואם יעשה את האגד ממין אחר, הוא הוא מוסיף על מניין המינים שבלולב.

ש. מה סובר ר' מאיר?

ת. ר' מאיר סובר שמותר לאגוד את ארבעת המינים גם בחבל של פשתן, שאינו ממיני הלולב.

ש. מה הטעם של ר' מאיר?

ת. ר' מאיר סובר שאין חיוב לאגוד את הלולב, ולכן אין האגד מצטרף למצווה, ואם יאגוד במין אחר אין זה נחשב כמוסיף על המצווה.

ש. מה המעשה שמביאה המשנה בשם ר' מאיר?

ת. ר' מאיר מביא מעשה של אנשי ירושלים שהיו אוגדים את הלולב בחוטי זהב כפופים שהקיפו בהם את שלושת המינים. ומכאן ראייה שניתן לאגוד את הלולב גם במין אחר שאינו ממיני הלולב.

ש. מה אמרו חכמים לר' מאיר?

ת. חכמים אמרו לר' מאיר שאין להביא ראייה ממעשה זה משום שאנשי ירושלים היו אוגדים את הלולב מתחת לחוטי הזהב במין הלולב.

משנה ט'

ש. באלו פסוקים מנענעים את הלולב בתפילה לפי ב"ה?

ת. לפי ב"ה מנענעים את הלולב בפסוק "הודו לה" בתחילת המזמור ובסוף המזמור. ובפסוק "אנא ה' הושיעה נא".

ש. מה סוברים ב"ש?

ת. ב"ש סוברים שמנענעים גם בפסוק "אנא ה' הצליחה נא".

ש. מה אומר ר' עקיבא?

ת. ר' עקיבא אומר שהוא ראה את רבן גמליאל ור' יהושע שכל המתפללים שבבית הכנסת נענעו את לולביהן בפסוק "אנא ה' הצליחה נא" והם לא נענעו. אלא רק בפסוק "אנא ה' הושיעה נא".

ש. מתי מצווה לכתחילה לנענע את הלולב?

ת. לכתחילה מצווה לנענע את הלולב בתחילת היום בתפילה.

ש. מה הדין אם בא מהדרך ולא היה בידו לולב?

ת. ייטול את הלולב כשיבוא לביתו לפני שאוכל בסעודה בבוקר.

ש. מה הדין אם שכח ליטול והתחיל לאכול?

ת. ייטול לאחר הסעודה, ואם אין לו פנאי ליטול לאחר הסעודה, ייטול בתוך הסעודה.

ש. מה הדין אם לא נטל את הלולב בבוקר?

ת. ייטול את הלולב בשאר היום עד הלילה.

משנה י'

ש. אדם ששמע את ההלל מפי עבד או אישה או קטן, האם יצא ידי חובה?

ת. לא יצא ידי חובה, מפני שהם אינם חייבים בקריאת ההלל, ואין אדם יכול לצאת ידי חובתו אלא על ידי מי שחייב באותה מצווה.

ש. מה צריך לעשות כדי לצאת ידי חובה?

ת. צריך לחזור אחריהם מילה במילה וכך יוצא ידי חובה.

ש. "ותהי לו מארה" הסבר!

ת. תבוא עליו קללה על אותו אדם שחוזר מילה במילה אחר עבד, אישה, או קטן, משום שלא למד לקרוא בעצמו את ההלל וצריך לקרוא אחריהם.

ש. מה הדין אם שמע את ההלל מפי אדם גדול?

ת. יצא ידי חובה, ועונה אחר כל דבר שאומר "הללויה" כי כך היו נוהגים בזמן המשנה לענות אחר השליח ציבור "הללויה".

משנה י"א

ש. "מקום שנהגו לכפול יכפול" הסבר!

ת. יש מקומות שנוהגים לכפול את תשעת הפסוקים האחרונים של המזמור האחרון שבהלל מ"אודך" והלאה. אם אומר את ההלל במקומות אלו יכפול עמהם.

ש. "לפשוט יפשוט" הסבר!

ת. מקומות שלא נהגו לכפול את הפסוקים הללו לא יכפול.

ש. "לברך אחריו יברך אחריו" הסבר!

ת. יש מקומות שנהגו לברך לאחר ההלל ברכת "יהללוך". ויש מקומות שלא נהגו לברך. אדם שמתפלל במקום מסוים ינהג לפי מנהג המקום.

ש. אדם שקונה ארבעת המינים מעם הארץ בשביעית, מה עליו לעשות?

ת. על קונה לומר למוכר לתת לו את האתרוג במתנה בקניית שאר המינים.

ש. מדוע?

ת. משום שלאתרוג יש קדושת שביעית, והמעות שנותנים עבורו מתקדשות בקדושת שביעית, ויש לחשוש שמא לא ינהג בהן המוכר בהתאם לקדושתן.

משנה י"ב

ש. מתי היו נוטלים את הלולב בזמן בית המקדש.

ת. בזמן בית המקדש היו נוטלים את הלולב כל שבעת ימי חג סוכות בתוך בית המקדש. ומחוץ לבית המקדש היו נוטלים את הלולב רק ביום הראשון.

ש. מדוע?

ת. משום שכתוב בפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון", ולגבי בית המקדש נאמר "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים".

ש. מה התקין רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש?

ת. לאחר חורבן בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שייטלו את הלולב בכל שבעת ימי החג זכר למקדש.

ש. מה עוד תיקן רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש?

ת. לפי התורה בזמן שאין בית המקדש קיים, מותר לאכול מהתבואה החדשה משהאיר יום ט"ו בניסן. רבן יוחנן התקין שלא יאכלו מהתבואה החדשה עד סוף היום, שמא יתרגלו לאוכלו מתחילת היום, וימשיכו לנהוג כן גם כשבית המקדש יחזור ויבנה, והרי בזמן בית המקדש קיים איסור לאכול מן החדש ביום ט"ו בניסן עד לאחר הקרבת העומר.

משנה י"ג

ש. בזמן בית המקדש האם היו נוטלים לולב ביום הראשון של חג סוכות גם כשחל בשבת?
ת. כן.

ש. מה היו עושים כדי שלא יצטרכו להוציא את הלולב מרשות לרשות בשבת?

ת. בערב שבת היו כל העם מוליכים את לולביהם לבית הכנסת, ולמחרת כל אחד נוטל את לולבו.

ש. האם ביו"ט ראשון של חג אדם יכול לצאת ידי חובה בלולבו של חברו?

ת. לא. כתוב בפסוק "ולקחתם לכם" ודרשו חכמים - משלכם.

ש. האם בשאר ימות החג אדם יוצא ידי חובה בלולבו של חברו?

ת. כן.

משנה י"ד

ש. לפי ר' יוסי, מה הדין אם אדם הוציא את לולבו לרשות הרבים ביו"ט ראשון שחל בשבת?

ת. ר' יוסי סובר שאדם זה פטור מקרבן חטאת על מלאכת 'הוצאה' בשבת.

ש. מה הטעם של ר' יוסי?

ת. ר' יוסי סובר שפטור מקרבן חטאת משום שהוציא את הלולב מתוך טרדת המצווה שהייתה מוטלת עליו, והעושה מלאכה בשוגג כשהוא טרוד במצווה, פטור מחטאת.

משנה ט"ו

ש. האם אישה יכולה לקבל מבעלה את הלולב בשבת ולהניחו במים?

ת. כן, ולא אוסרים עליה לטלטל את הלולב, למרות שאינה חייבת בנטילתו, משום שראוי הוא לנטילה לאנשים, ותורת כלי עליו.

ש. מה סובר ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שמותר להחזיר את הלולב למים בשבת, אך אסור להוסיף מים, וכל שכן שאסור להחליף את המים, משום שיש בכך טרחה לתיקון הלולב, והרי זה כתיקון כלי. אבל ביו"ט מותר להוסיף על המים, ובחול המועד מותר ואף מצווה להחליף את המים.

ש. האם קטן שיודע לנענע בלולב חייב במצוות לולב?

ת. כן. קטן היודע לנענע בלולב חייב מדרבנן במצוות לולב כדי להתחנך במצוות.

פרק ד'

משנה א'

ש. "לולב וערבה שישה ושבעה" הסבר!

ת. נטילת לולב והקפת המזבח בערבות, המתקיימות במקדש, פעמים שהן נוהגות רק בשישה ימים מן החג, ופעמים בכל שבעת הימים.

ש. "ההל והשמחה שמונה" הסבר!

ת. קריאת ההלל ומצוות השמחה באכילת בשר הקדשים, נוהגות בכל שנה שמונה ימים, כולל ביום השמיני שלאחר שבעת ימי חג הסוכות.

ש. "סוכה וניסוך המים שבעה" הסבר!

ת. מצוות ישיבת סוכה וניסוך המים על גבי המזבח שתיהן נוהגות בכל שנה בכל שבעת ימי החג.

ש. "והחליל המישה ושבעה" הסבר!

ת. שמחת בית השואבה בכלי זמר, פעמים שהיא נוהגת רק בחמישה ימים מן החג, ופעמים בשישה ימים.

משנה ב'

ש. מתי נוהגים ליטול את הלולב בבית המקדש שבעה ימים?

ת. כשחל יו"ט ראשון של חג סוכות בשבת נוהגים ליטול את הלולב שבעה ימים, משום שביום הראשון המצווה חשובה ביותר, ולכן לא רצו חכמים למנוע את המצווה כשחל בשבת משום גזירה שמא ישכח ויוציאו לרשות הרבים.

ש. מתי נוהגים ליטול את הלולב בבית המקדש שישה ימים?

ת. כשחל יו"ט ראשון של חג ביום חול נוהגים ליטול רק שישה ימים את הלולב, כי בשאר ימי החג אין המצווה חמורה כמו ביום הראשון, והיא נידחת בשבת משום גזירת חכמים שמא ייקח את הלולב בידו ויוליכנו אצל חכם שילמד אותו את הסדר של הנענועים או הברכה.

משנה ג'

ש. מתי נוהגת מצוות ערבה בבית המקדש שבעה ימים?

ת. כשחל הושענה רבה בשבת, נוהגת מצוות ערבה שבעה ימים, שביום השביעי קבעו חכמים למצווה חשובה שאין לבטלה אפילו בשבת.

ש. מתי נוהגת מצוות ערבה בבית המקדש שישה ימים?

ת. כשחל הושענה רבה ביום חול, מצוות ערבה נוהגת רק שישה ימים, משום שהמצווה בשאר ימי החג ביטלה חכמים מפני השבת.

משנה ד'

ש. מה היו עושים האנשים שגרים קרוב לבית המקדש כשחל יו"ט ראשון בשבת?

ת. כשחל יו"ט ראשון של חג סוכות בשבת, כל הדרים קרוב למקדש, היו מוליכים את לולביהם מערב שבת לבית המקדש, משום שבשבת אסור להוציא את הלולב מרשות לרשות.

ש. מי מקבל מהם את הלולבים?

ת. החזנים [המשמשים] הממונים על כך מקבלים מהם את הלולבים עם שאר המינים.

ש. היכן מניחים החזנים את הלולבים?

ת. החזנים מניחים את הלולבים על ספסלי אבן ארוכים שהיו בנויים בכל רחבת הר הבית מסביב, ומעליהם היו גגות להגן מן הגשם ומהשמש.

ש. היכן היו מניחים את הלולבים של הזקנים?

ת. הזקנים שקשה להם להידחק בשבת בין האנשים הרבים שבאים ליטול את לולביהם, היו מכבדים אותם ומניחים את לולביהם באחד מן החדרים בבית המקדש.

ש. מה החזנים היו מלמדים את העם לומר?

ת. החזנים היו מלמדים את העם לומר "כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה".

ש. מדוע החזנים היו מלמדים את העם לומר כך?

ת. מכיוון שהעם רב מאוד, ולא יצליחו כולם למצוא את לולביהם, ובטעות יתחלפו עם לולבים אחרים.

ש. מדוע החזנים היו זורקים את הלולבים לאנשים בשבת?

ת. מפני שהדוחק היה רב.

ש. מה קרה בעקבות כך?

ת. מתוך שכולם היו מתאמצים ונדחפים להגיע כל אחד ללולב שלו, אנשים היו מכים אחד את השני ובאים לידי סכנה.

ש. מה התקינו חכמים בעקבות זאת?

ת. בעקבות זאת חכמים התקינו שכל אחד ייטול את לולבו בבית הכנסת שלו, ולא יבואו כולם להר הבית, והמצווה בבית המקדש תתקיים בכוהנים והלויים הנמצאים שם.

משנה ה'

ש. מהיכן היו מלקטים ערבות למצוות ערבה בבית המקדש?

ת. שלוחי בית דין היו יורדים למקום שנמצא מתחת לירושלים שנקרא 'מוצא', המקום היה רווי במים ממקור מעיין נובע, ומגדל עצי ערבה טובים שענפיהם ארוכים.

ש. היכן היו מניחים השלוחים את הערבות?

ת. שלוחי בית דין היו מניחים את הערבות מסביב למזבח כשהענפים עומדים על היסוד שבתחתית המזבח, וראשיהם כפופים על גבי המזבח.

ש. מה היו עושים הכוהנים באותו זמן?

ת. הכוהנים היו תוקעים בחצוצרות לאות שמחה.

ש. כמה פעמים היו מקיפים את המזבח בכל יום מששת ימי חג הסוכות?

ת. הכוהנים היו מקיפים את המזבח פעם אחת בכל יום מששת ימי חג סוכות.

ש. מה היו אומרים הכוהנים בשעת ההקפות?

ת. לפי ת"ק: הכוהנים היו אומרים בשעת הקפתם "אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא", לרצות ולבקש על ברכת המים לקראת ימות הגשמים. לפי ר' יהודה: הכוהנים היו אומרים "אני והו הושיעה נא" כלומר – כאשר תושיענו, הרי כביכול גם אתה ה' תיוושע. כמו שנאמר "עמו אנוכי בצרה".

ש. כמה פעמים הכוהנים היו מקיפים את המזבח ביום השביעי?

ת. ביום השביעי הכוהנים היו מקיפים את המזבח שבע פעמים.

ש. מה היו אומרים הכוהנים בשעה שהיו פורשים מהמזבח?

ת. לפי ת"ק: כשהכוהנים היו גומרים להקיף את המזבח היו אומרים "יופי לך מזבח יופי לך מזבח". – היופי הזה אנו עושים לך שאתה מכפר עלינו. ר' אליעזר סובר: שהיו אומרים "ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח".

משנה ו'

ש. כשחל הושענה רבה בשבת, מתי היו מלקטים את הערבות?

ת. כשחל הושענה רבה בשבת, שלוחי בי"ד היו מלקטים את הערבות בערב שבת.

ש. היכן היו שלוחי בי"ד מניחים את הערבות?

ת. שלוחי בי"ד היו מניחים את הערבות בגיגיות של זהב מלאות במים כדי שהערבות לא יתייבשו במשך הלילה.

ש. מה סובר רבי יוחנן בן ברוקה?

ת. רבי יוחנן בן ברוקה סובר ששלוחי בי"ד היו מביאים ענפים של דקל לבית המקדש בכל שבעת ימי חג סוכות ולא ענפים של ערבה.

ש. מה היו עושים עם הענפים של הדקל לפי רבי יוחנן בן ברוקה?

ת. היו חובטים אותם בקרקע ליד המזבח.

ש. איך נקרא היום שבו קיימו את מצוות חיבוט הענפים לפי רבי יוחנן בן ברוקה?

ת. ימים אלו נקראים "יום חיבוט חריות".

משנה ז'

ש. מה היו עושים האנשים הגדולים בסוף היום השביעי של חג סוכות?

ת. האנשים הגדולים היו לוקחים את הלולבים של הקטנים מידיהם בסוף היום, וכן היו לוקחים מהם את האתרוגים שלהם ואוכלים אותם.

ש. מה המשנה באה ללמד?

ת. המשנה באה ללמד שאותם גדולים לא עברו על איסור גזל, מכיוון שכך היה המנהג בזמנם משום שמחה על שזכו לקיים את מצוות החג.

ש. מדוע אותם גדולים היו רשאים לקחת את אתרוגיהם של הקטנים?

ת. משים שהם היו רשאים לסמוך על המנהג וליטול חפץ ששייך לאחרים, מכיוון שחכמים נתנו את הסכמתם למנהג זה, כדי להרבות בשמחה של מצווה, ולחכמים יש כוח להפקיר ממון השייך לבני אדם.

ש. מדוע הגדולים לא השתמשו באתרוגים של עצמם?

ת. משום שאתרוג של אדם גדול אסור באכילה עד סוף היום השביעי של חג סוכות, מכיוון שהוא הוקצה מאכילה לצורך מצווה, ודבר שהוקצה למצוותו נאסר בהנאה מחמת הקדושה שחלה עליו. ואף לאחר שסיימו לקיים את המצווה, נשאר האתרוג מוקצה עד סוף היום, מכיוון שבתחילת היום הוא היה עדיין מוקצה למצוותו, וכל דבר שהוקצה בתחילת היום הרי הוא מוקצה לכל היום כולו.

ש. מדוע על אתרוגים של תינוקות לא חל איסור זה?

ת. מכיוון שהם לא הוקצו מלכתחילה למצווה גמורה, אלא רק כדי לחנך בהם את התינוקות, ולכן היה מותר לאוכלם גם באמצע היום השביעי.

משנה ח'

ש. באלו ימים נוהגים לומר הלל ולקיים מצוות שמחה בחג?

ת. מצווה לגמור את הלל וכן מצווה לשמוח בכל שמונת ימי חנוכה גם ביו"ט אחרון של חג – שמיני עצרת.

ש. כמה ימים נוהגת מצוות סוכה?

ת. מצוות סוכה נוהגת שבעה ימים.

ש. "גמר לאכול לא יתיר סוכתו" הסבר!

ת. גם לאחר שסיים לאכול ביום השביעי, לא יסתור את הסוכה לפני סוף היום, שהרי ישנו עדיין חיוב לישון בסוכה, וכן מצווה ללמוד תורה בסוכה, לכן עליו להשאיר את הסוכה שלמה עד סוף החג.

ש. מה צריך לעשות בסוף היום השביעי?

ת. בסוף היום השביעי צריך להחזיר את הכלים והמצעים הנאים שנמצאים בסוכה לביתו.

ש. מדוע צריך להחזיר את הכלים והמצעים לביתו?

ת. משום כבוד יו"ט אחרון של חג, כדי שייראה כמכין את המקום בביתו לסעודת ליל החג, וכדי שלא יצטרך לטרוח ולעשות זאת ביו"ט עצמו.

משנה ט'

ש. מהי מצוות ניסוך המים?

ת. בכל שבעת ימי חג הסוכות יש מצווה לנסך מים על גבי המזבח. את המים היו מנסכים בשעת הקרבת קרבן תמיד של בין הערביים בנוסף ליינן שמנסכים על המזבח בשעת הקרבת התמיד בכל השנה, מצווה זו אינה מפורשת בתורה אלא היא הלכה למשה מסיני.

ש. מהיכן היו שואבים את המים לניסוך?

ת. את המים היו שואבים ממעיין הגיחון שנמצא סמוך לירושלים.

ש. מה היה שיעור המים שהיו שואבים?

ת. שיעור המים שהיו שואבים הוא שלושה לוגים.

ש. באיזה כלי היו ממלאים את המים?

ת. בצלוחית של זהב.

ש. מהו "שער המים"?

ת. שער המים הוא אחד מן השערים הדרומיים של העזרה, והיה נקרא כך על שם שדרכו הכניסו את המים ששימשו למצוות ניסוך המים. שער זה היה מכוון כנגד המזבח כדי שיכניסו את המים בדרך ישירה למזבח.

ש. מה היו עושים כאשר הגיעו לשער המים?

ת. כשהגיעו לשער המים היו תוקעים בחצוצרות לאות שמחה.

ש. מה עשו עם צלוחית המים לאחר מכן?

ת. אחד הכוהנים היה עולה עם צלוחית המים בכבש לראש המזבח, פונה לשמאלו, עד שמגיע לקרן דרומית מערבית של המזבח, ושם היה מנסך את המים.

ש. מה היה קבוע בקרן דרומית מערבית של המזבח לפי ת"ק?

ת. בקרן דרומית מערבית של המזבח היו קבועים שני ספלים מכסף, לאחד מהספלים היו שופכים את נסכי היין, ולשני היו שופכים את נסכי המים.

ש. ממה היו עשויים הספלים לפי ר' יהודה?

ת. לפי ר' יהודה הספלים היו עשויים מסיד ולא מכסף, אבל היו דומים במראיהם לכסף משום שהיו משחירים מפני היין שנסכו לתוכם.

ש. "ומנוקבים כמין שני חוטין דקין" הסבר!

ת. בתחתית כל אחד מהספלים היו בליטות מנוקבות, שדרכם היו הנסכים יורדים על גג המזבח ומשם היו יורדים לשיתין.

ש. מהם השיתין?

ת. השיתין הם נקבים חלולים ועמוקים מאוד בקרקע מתחת המזבח.

ש. האם היו מנסכים את המים והיין באותו זמן?

ת. כן, עבודות של ניסוך היין והמים היו נעשים על ידי שני כוהנים באותו זמן בתוך סדר העבודות של הקרבת קרבן תמיד של שחר.

ש. האם הנקבים שבספלים היו דומים?

ת. לא, הנקב שבספל של ניסוך היין היה עבה יותר.

ש. מדוע?

ת. מאחר שהמים היו ממהרים לצאת מן הספל יותר מהיין הסמיך מהם, עשו את הנקב שבספל שמיועד לניסוך היין עבה יותר מן הנקב שבספל המיועד לניסוך המים, וכך כאשר היו שופכים את המים והיין לתוך הספלים באותו זמן, היו שני הספלים מתרוקנים בבת אחת.

ש. באיזה צד היה כל ספל?

ת. הספל המערבי היה מיועד לנסכים של מים, והספל המזרחי היה מיוחד לנסכים של יין.

ש. מה הדין אם הכהן התבלבל והערה מים לספל של היין או יין לספל של המים?

ת. יצא ידי חובה.

ש. מה סובר ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שאת המים היו ממלאים בכלי המכיל לוג אחד, ומצוות ניסוך המים הייתה נוהגת בכל שמונה ימים של חג.

ש. מה היו אומרים לכהן שהיה מנסך את המים?

ת. היו אומרים לכהן שמנסך את המים "תגביה את ירך בשעת הניסוך, כדי שנראה שאתה מנסך כראוי".

ש. מדוע היו צריכים לומר לו כך?

ת. משום שפעם אחת ניסך צדוקי אחד את המים על גבי רגליו, מכיוון שהצדוקים כפרו בניסוך המים, וכל העם רגמו אותו באתרוגיהם.

משנה י'

ש. מתי היו ממלאים מים לניסוך המים של שבת?

ת. לצורך ניסוך המים של שבת היו ממלאים מים מערב שבת.

ש. באיזה כלי היו ממלאים את המים?

ת. את המים היו ממלאים בחבית של זהב שאינה מקודשת בכלי שרת.

ש. היכן היו מניחים את החבית בערב שבת?

ת. את החבית היו מניחים בבית המקדש בלשכה המיוחדת לכך.

ש. מה היו עושים למחרת בבוקר בשבת?

ת. למחרת בבוקר היה הכהן ממלא מאותה חבית מים לתוך צלוחית מקודשת, ומתוכה היו מנסכים את המים על גבי המזבח.

ש. מה הדין אם המים שבחבית היו נשפכים בשבת או שהחבית הייתה גלויה?

ת. היו ממלאים את המים לצורך ניסוך המים מהכיוור שבמקדש.

ש. מדוע מים שהיו מגולים פסולים לניסוך?

ת. חכמים אסרו לשותות יין ומים שנשארו מגולים מחשש שמא שתה מהם נחש והטיל בהם את ארסו, ויש בשתייתם סכנת נפשות. מאחר שהם אינם ראויים לשתייה הרי הם נפסלים להקרבה על המזבח משום שכל דבר שאין ראוי להביאו כדורון למלך בשר ודם, אין להקריבו על גבי המזבח.

פרק ה'

משנה א'

ש. מהי שמחת בית השואבה?

ת. בלילות של חג הסוכות היו עושים בבית המקדש שמחה גדולה. שמחה זו הייתה לכבוד שאיבת המים לצורך ניסוכם על גבי המזבח, כמו שנאמר "ושאבתם מים בששון", ולכן היא נקראת "שמחת בית השואבה".

ש. באיזה כלי היו מנגנים בשמחת בית השואבה?

ת. בשמחת בית השואבה היו מנגנים בכל מיני כלים כדי להרבות בשמחה, אך קולו של החליל היה נשמע יותר משאר הכלים, לכן כל הכלים קרואים על שמו.

ש. מתי מנגנים בחליל שישה ימים ומתי שבעה ימים?

ת. ניגון החליל אינו דוחה את השבת ויו"ט, לכן כאשר חל יו"ט הראשון בחול אין מנגנים בחליל אלא במשך חמישה ימים בלבד, ואילו כאשר חל יו"ט הראשון בשבת, מנגנים בו במשך שישה ימים.

ש. מה אמרו על שמחת בית השואבה?

ת. אמרו על שמחת בית השואבה: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה בימיו".

משנה ב'

ש. מה היו עושים הכוהנים והלויים במוצאי יו"ט ראשון של חג?

ת. במוצאי יו"ט ראשון של חג הכוהנים והלויים ירדו מעזרת ישראל לעזרת נשים.

ש. "ומתקנים שם תיקון גדול" □ הסבר!

ת. הכוהנים והלויים התקינו גזוזטרא מעל העזרה, שעליה ישבו הנשים בזמן שמחת בית השואבה בעוד שהגברים נשארו למטה, כדי שלא יתערבו אלו באלו ויבואו לידי קלות ראש.

ש. מה היה בעזרה?

ת. בעזרה היה מנורות של זהב, בראש כל מנורה היו ארבעה ספלים של זהב, וארבעה סולמות היו לכל אחד מהמנורות.

ש. מי היה עולה בסולמות?

ת. ארבעה ילדים מפרחי כהונה.

ש. מה הפירוש "פרחי כהונה"?

ת. ילדים הם בחורים, ופרחי כהונה הם בחורי כהונה, והם נקראים כך על שם שמתחיל זקנם לפרוח.

ש. מה היה תפקידם של הפרחי כהונה?

ת. הפרחי כהונה היו עולים לסולם עם כד של שמן כדי למלא את הספל שבראש הסולם.

ש. מה הייתה הכמות של השמן בכל כד?

ת. כל כד הכיל שלושים לוג שמן שאותם היה מטיל לתוך הספל שבראש הסולם, בסך הכל בכל ארבעת הכדים היה מאה עשרים לוג שמן.

משנה ג'

ש. במה היו משתמשים בתור פתילות להדלקת המנורה?

ת. ממכנסי בגדי השרד של הכוהנים שבלו, ומן האבנטים שלהם שבלו, היו קורעים אותם ועושים מהם פתילות

ש. עד היכן האירו המנורות בבית המקדש?

ת. המנורות של שמחת בית השואבה האירו את כל החצרות בירושלים.

משנה ד'

ש. האם כולם היו יכולים לרקוד בשמחת בית השואבה?

ת. בשמחת בית השואבה לא היו מניחים לעמי הארץ או לכל מי שרצה בכך לרקוד ולשמח, מכיוון שחששו שיבואו לידי קלות ראש. אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות הם שהיו רוקדים ומשמחים במקדש בימי חג הסוכות, שאר כל העם היו באים לראות.

ש. מה היו בידיהם של הצדיקים שהיו מרקדים בשמחת בית השואבה?

ת. בידיהם של הצדיקים היו אבוקות של אש, במהלך הריקוד היו זורקים את האבוקות למעלה וחוזרים ומקבלים אותן בידיהם, יש כאלו שהיו בקיאים לעשות כן בארבע אבוקות ויש כאלו בשמונה אבוקות.

ש. מה היו אומרים הצדיקים לפני העם?

ת. הצדיקים היו אומרים לפני העם דבר שירות ותשבחות.

ש. מה היו עושים הלויים בשמחת בית השואבה?

ת. הלויים היו מנגנים בכלי שיר שונים.

ש. היכן עמדו הלויים בשעת נגינתם?

ת. הלויים עמדו על המדרגות שירדו מעזרת ישראל לעזרת נשים.

ש. כמה מדרגות היו מעזרת ישראל לעזרת נשים?

ת. חמש עשרה מדרגות כנגד חמשה עשר הפרקים שבספר תהלים המתחילים במילים "שיר המעלות" או "שיר למעלות".

ש. מה היו עושים לקראת הבוקר?

ת. לקראת הבוקר עמדו שני כוהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעשרת נשים ושתי חצוצרות בידיהם, ובקריאת התרנגול הם תקעו הריעו ותקעו בחצוצרות.

ש. מה עשו הכוהנים לאחר מכן?

ת. לאחר מכן הלויים ירדו במעלות שיורדות לעזרת נשים, וכאשר הגיעו למעלה העשירית תקעו הריעו ותקעו פעם נוספת. כשהגיעו לקרקע של עזרת נשים תקעו הריעו ותקעו פעם נוספת, ושוב היו תוקעים והולכים עד שהיו מגיעים לשער היוצא מעזרת הנשים להר הבית הנמצא בצד מזרח.

ש. מה עשו הכוהנים כאשר הגיעו לשער מזרח?

ת. כשהגיעו הכוהנים לשער מזרח הפכו פניהם למערב כלפי העזרות וההיכל ואמרו "אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משתחוים קדמה לשמש, ואנו ליה עינינו".

ש. מדוע הכוהנים היו אומרים דברים אלו?

ת. הטעם לאמירה זו, הואיל ויצאו מבית המקדש ואחוריהם היו מופנים כלפי ההיכל, וגם היה הדבר סמוך לזריחת השמש, היה מקום לחשוש שמא יש בהם איש או אישה שלבבו פונה לעבודה זרה כמו בזמן אבותיהם, ולכן הזהירו על כך והדגישו שהם משתחוים אך ורק לה'.

ש. מה סובר ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שהכוהנים היו אומרים "אנו ליה משתחוים ומודים, וליה עינינו מיחלות". וכוונת הדברים היא, שהם משתחוים ומודים לה' על העבר, ועיניהם מיחלות לה' להבא. ומשום כך היה מותר להם לכפול את הדברים ולהזכיר את שם ה' פעמיים, ואין לחשוש לכך שנראים כמתפללים לשתי רשויות.

משנה ה'

ש. מה מספר התקיעות הכי קטן שהיו תוקעים במקדש?

ת. עשרים ואחת תקיעות.

ש. מה מספר התקיעות הכי גדול שהיו תוקעים במקדש?
ת. ארבעים ושמונה.

ש. כמה תקיעות היו תוקעים במקדש ביום רגיל?

ת. עשרים ואחת תקיעות. שלוש תקיעות היו תוקעים בפתיחת השערים של העזרה בבוקר, תשע תקיעות בקרבן תמיד של שחר, ותשע תקיעות בקרבן תמיד של בין הערביים.

ש. כמה תקיעות היו מוסיפים בימים שמקריבים בהם קרבנות מוסף?

ת. בימים שהיו מקריבים קרבנות מוסף היו מוסיפים עוד תשע תקיעות בשעת הקרבת הקרבנות.

ש. כמה תקיעות היו מוסיפים בערב שבת?

ת. בערב שבת היו מוסיפים עוד שש תקיעות.

ש. מדוע היו מוסיפים בערב שבת שש תקיעות?

ת. שלוש תקיעות כדי שהעם יפסיק ממלאכה, ועוד שלוש תקיעות כדי להבדיל מקודש לחול ולהודיע על כניסת השבת.

ש. כמה תקיעות היו תוקעים בערב שבת שחל בחג סוכות?

ת. ארבעים ושמונה תקיעות. שלוש תקיעות לפתיחת השערים של העזרה, שלוש תקיעות כשהכוהנים עמדו בשער העליון בשעת קריאת התרנגול, שלוש תקיעות כשהגיעו לקרקע עזרת נשים, שלוש תקיעות לאחר ששאבו מים מן השילוח ושבו לעזרה, שלוש תקיעות על גבי המזבח בשעה שזקפו את הערבה בצידי המזבח, תשע תקיעות לתמיד של שחר, תשע תקיעות לתמיד של בין הערביים, תשע תקיעות של קרבנות המוספים, ושש תקיעות של ערב שבת.

משנה ו'

ש. לכמה משמרות חילק משה רבנו את הכוהנים?

ת. משה רבנו חילק את הכוהנים לשמונה משמרות.

ש. לכמה משמרות חילק שמואל את הכוהנים?

ת. שמואל חילק את הכוהנים לשישה עשר משמרות.

ש. לכמה משמרות חילק דוד את הכוהנים?

ת. דוד חילק את הכוהנים לעשרים וארבע משמרות.

ש. כמה זמן עבד כל משמר של כוהנים?

ת. כל משמר של כוהנים היה עובד שבוע.

ש. מה היה מיוחד בשלושת הרגלים?

ת. בשלושת הרגלים כל משמרות הכוהנים היו יכולים להקריב את קרבנות הרגל בבית המקדש, ולא רק הכוהנים של אותה משמרת.

ש. אלו קרבנות מוסף היו מקריבים בכל יום משבעת ימי חג סוכות?

ת. בכל יום משבעת ימי חג סוכות היו מקריבים לקרבנות מוסף פרים אלים וכבשים לעולה ושעיר עיזים לחטאת.

ש. כמה פרים היו מקריבים בכל יום?

ת. מניין הפרים שהקריבו בכל יום היה שונה, ביום הראשון הקריבו שלושה עשר פרים, ביום השני שנים עשר, ביום השלישי אחד עשר, וכך היו פוחתים והולכים פר אחד בכל יום, עד שביום השביעי הקריבו שבעה פרים.

ש. כמה אילים היו מקריבים בכל יום?

ת. בכל יום היו מקריבים שני אילים.

ש. כמה שעירי עיזים היו מקריבים בכל יום?

ת. בכל יום היו מקריבים שעיר עיזים אחד.

ש. כמה כבשים היו מקריבים בכל יום?

ת. בכל יום היו מקריבים ארבעה עשר כבשים.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכוהנים ביום הראשון?

ת. שישה עשר משמרות הקריבו שלושה עשר פרים שני אילים ואת השעיר בסך הכל שישה עשר קרבנות, שמונה משמרות נוספים חילקו ביניהם את ארבעה עשר הכבשים. שישה מתוך שמונת המשמרות הקריבו שני כבשים לכל משמר, ואילו שני המשמרות הנותרים הקריבו כבש אחד לכל משמר.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכוהנים ביום השני?

ת. ביום השני הקריבו חמישה עשר פרים, ומאחר שהתמעט פר אחד נותרו תשעה משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן חמישה משמרות מתוך התשעה היו מקריבים שני כבשים לכל משמר, וארבע המשמרות הנותרים היו מקריבים כבש אחד לכל משמר.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכוהנים ביום השלישי?

ת. ביום השלישי הקריבו אחד עשר פרים, נמצא שנותרו עשרה משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן ארבעה משמרות מתוך העשרה היו מקריבים שני כבשים לכל משמר, וששת המשמרות הנותרים היו מקריבים כבש אחד לכל משמר.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכהנים ביום הרביעי?

ת. ביום הרביעי הקריבו עשרה פרים, נמצא שנותרו אחד עשר משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן שלושה משמרות מתוך האחד עשר מקריבים שני כבשים לכל משמר, ושמונת המשמרות הנותרים מקריבים כבש אחד לכל משמר.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכהנים ביום החמישי?

ת. ביום החמישי הקריבו תשעה פרים, נמצא שנותרו שנים עשר משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן שניים מתוך השנים עשר היו מקריבים שני כבשים לכל משמר, ועשרת המשמרות הנותרים היו מקריבים כבש אחד לכל משמר.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכהנים ביום השישי?

ת. ביום השישי הקריבו שמונה פרים, נמצא שנותרו שלושה עשר משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן משמר אחד מתוך השלושה עשר מקריב שני כבשים, ושניים עשר המשמרות הנותרים מקריבים כבש אחד.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכהנים ביום השביעי?

ת. ביום השביעי הקריבו שבעה פרים, נמצא שנותרו ארבעה עשר משמרות לארבעה עשר כבשים, לכן ביום זה כל משמר מקריב קרבן אחד.

ש. כיצד חילקו את הקורבנות למשמרות הכהנים ביום השמיני?

ת. ביום השמיני שמיני עצרת, לא היו די קרבנות כנגד כל משמרות הכהונה, לכן ביום זה חזרו להטיל גורלות בין המשמרות כדי לקבוע מי יזכה בהקרבתם, כמו שנהגו בקרבנות אחרים שאין שם קרבנות מרובים.

ש. מה היה הכלל לגבי מי שהקריב פרים בחג סוכות?

ת. מי שהקריב פרים היום לא יקריב פרים גם למחרת, אלא בכל יום הקריבו את הפרים אותם משמרות שלא הקריבום ביום הקודם, עד שכל המשמרות זכו להקריב פרים, ואז היו חוזרים ומקריבים שוב מתחילת סדר המשמרות.

משנה ז'

ש. אלו קורבנות היו מקריבים בכל שלושת הרגלים?

ת. בכל אחד משלושת הרגלים הקריבו בבית המקדש כמה קרבנות מחמת הרגל. בין הקרבנות הללו ישנם קרבנות ציבור, קרבנות המוספים, וכן שתי מנחות: מנחת העומר ביום השני של חג הפסח, ומנחת שתי הלחם בחג השבועות, שאיתן מקריבים כמה קרבנות נוספים. בנוסף לכך ישנם קרבנות יחיד שחובה להקריב ברגל: עולת ראייה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה.

ש. מי אוכל מהבשר של קרבן עולה?

ת. בקרבנות עולה מקטירים את כל בשר הבהמה על גבי המזבח, והכוהנים זוכים בעור בלבד.

ש. מי אוכל מהבשר של קרבן חטאת ושלמים של ציבור?

ת. קרבנות חטאת ושלמים של ציבור, מקטירים על גבי המזבח את האימורים, והכוהנים אוכלים את הבשר.

ש. מי אוכל מהבשר של קרבנות שלמים של יחיד?

ת. קרבנות שלמים של יחיד מקטירים על גבי המזבח את האימורים, הכוהנים אוכלים את החזה והשוק, והבעלים אוכלים את שאר הבשר של הבהמה.

ש. מי אוכל את מנחת העומר?

ת. במנחת העומר מקטירים את הקומץ על גבי המזבח, ואת השאר אוכלים הכוהנים.

ש. מי אוכל את מנחת שתי הלחם?

ת. את מנחת שתי הלחם אוכלים הכוהנים.

ש. "בשלושה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים" הסבר!

ת. כוונת המשנה שהכוהנים היו שווים בחלוקת האיברים של מה שאמור ברגלים, דהיינו בקרבנות האמורים בתורה שיש להקריבם ברגלים.

ש. מהו לחם הפנים?

ת. לחם הפנים הוא שתיים עשרה חלות שהיו מניחים על השולחן שבהיכל, יחד עם שני בויכי הלבונה. לפני הנחת הלחם על השולחן היו מורידים ממנו את הלחם הישן, ומחלקים אותו בין הכוהנים, שהיו אוכלים אותו בעזרה לאחר שהקטירו את הלבונה. כל זה נעשה בשבת.

ש. מה המשנה מלמדת על לחם הפנים?

ת. המשנה מלמדת שבשבת שבתוך הרגל היו כל משמרות הכהונה שוות בחלוקת הלחם בשונה מכל שאר שבתות השנה, שבהן התחלק הלחם בין המשמר היוצא והנכנס.

ש. "בעצרת אומרים לו הילך מצה הילך חמץ" הסבר!

ת. בחג השבועות שחל להיות בשבת, שאז חולקים גם את לחם הפנים וגם את שתי הלחם, הממונים על החלוקה אומרים לכל כהן כשנותנים לו את חלקו "הילך מצה" – כאשר נותנים לו את חלקו בלחם הפנים, "הילך חמץ" – כאשר נותנים לו את חלקו בשתי הלחם.

ש. על מה אחראים הכוהנים אנשי המשמר של אותו שבוע שחל ברגל?

ת. בשבוע שחל בו הרגל, המשמר הקבוע לאותו שבוע מקריב את שני קרבנות התמיד בכל יום, ואת הקרבנות שנדרו או נדבו היחידים במשך כל השנה והביאום לרגל לבית המקדש, ושאר קרבנות ציבור שאינם באים מחמת הרגל.

ש. כיצד מחלקים את לחם הפנים ביו"ט שחל סמוך לשבת?

ת. ביו"ט שחל סמוך לשבת, כל המשמרות מתחלקות בלחם הפנים.

ש. מדוע?

ת. למרות ששבת זו אינה בתוך הרגל, מ"מ מאחר שהכוהנים שוהים אז במקדש בגלל הרגל, הרי הם זוכים בלחם הפנים שמחלקים בהן.

משנה ח'

ש. כיצד היו מחלקים את לחם הפנים כאשר יו"ט אחרון של חג חל ביום חמישי, או שיו"ט הראשון של חג חל ביום שני?

ת. המשמר שזמנו קבוע לשמש במקדש באותה שבת היה נוטל עשר חלות, והמשמר המתעכב במקדש באותה שבת היה נוטל את השתיים הנותרות.

ש. כיצד מחלקים את לחם הפנים בשאר שבתות השנה?

ת. המשמר הנכנס באותה שבת לעבוד במקדש נוטל שש חלות, והמשמר היוצא לאחר סיום עבודתו נוטל שש חלות.

ש. מה סובר ר' יהודה?

ת. ר' יהודה סובר שהמשמר הנכנס נוטל שבע חלות, והמשמר היוצא נוטל חמש חלות.

ש. מדוע?

ת. משום שבני המשמר הנכנס היו נועלים בערב את הדלתות שפתחו בבוקר בני המשמר היוצא, ובשכר זה היו נוטלים שתי חלות יתירות.

ש. היכן היו הכוהנים הנכנסים לעבוד במקדש חולקים ביניהם את לחם הפנים?

ת. בצפון העזרה.

ש. היכן היו הכוהנים היוצאים מבית המקדש חולקים ביניהם את לחם הפנים?

ש. בדרום העזרה.

ש. מדוע?

ת. מכיוון שהצפון הוא מקום חשוב יותר, ומגיע לכוהנים הנכנסים לחלוק במקום חשוב.

ש. מה קנסו חכמים את משמרת "בלגה"?

ת. את משמרת בלגה קנסו חכמים שלעולם הם חולקים בדרום גם כאשר הם נכנסים לעבודה.

ש. מה עוד קנסו חכמים את משמרת בלגה?

ת. חכמים קנסו את משמרת בלגה שהטבעת המיוחדת של המשמרת שלהם שלתוכה הכניסו את צוואר הבהמה בשעת השחיטה, לא הייתה ראויה לשימוש, והם נאלצו להשתמש בטבעת של משמרת אחרת.

ש. מה עוד קנסו חכמים את משמרת בלגה?

ת. חכמים קנסו עוד את משמרת בלגה שהחלון של המשמרת שלה שנועדה להצנעת סכיני השחיטה, היה סתום, וכך הם נאלצו להשתמש בחלון של משמרת אחרת.